

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Resocializace z pohledu odborníků
penitenciární a postpenitenciární péče

Bc. Tereza Čermáková

Diplomová práce

2017

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Tereza Čermáková**
Osobní číslo: **H15421**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Název tématu: **Resocializace z pohledu odborníků penitenciární
a postpenitenciární péče**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomová práce se v teoretické části zaměří na vymezení procesu resocializace, na její činitele a na faktory, které tento proces ovlivňují včetně programů zacházení realizovaných ve výkonu trestu odnětí svobody. Součástí práce bude i komparativní analýza vybraných zahraničních penitenciárních systémů. V empirické části bude realizován kvalitativní výzkum za použití triangulace výzkumných technik, a to obsahové analýzy, pozorování a expertního rozhovoru. Participanty budou odborníci v oblasti penitenciární a postpenitenciární péče, kteří dlouhodobě pracují v dané oblasti a kteří vyjádří souhlas s účastí v daném výzkumu. Výstupem práce by měl být návrh na modifikaci programů zacházení ve VTOS či korekce aktivit postpenitenciární péče ve smyslu zjištěných údajů.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

ČEPELÁK, Jiří. Penitenciární psychologie. 1. díl. Praha: Vysoká škola SNB, správa SNV ČSR, 1982, 328 s.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava. Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, 244 s.

Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-138-0.

CURT T. GRIFFITHS, Curt T.Yvon Dandurand. The social reintegration of offenders and crime prevention. Ottawa, Ont: National Crime Prevention Centre, 2007. ISBN 978-066-2468-882.

GOJOVÁ, Alice. Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory. Ostrava: [Ostravská univerzita], 2007. ISBN 978-80-7368-329-0.

KUCHTA, Josef a Helena VÁLKOVÁ. Základy kriminologie a trestní politiky. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2005, xxiv, 544 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 80-717-9813-4.

NETÍK, Karel, Daria NETÍKOVÁ a Stanislav HÁJEK. Psychologie v právu: úvod do forenzní psychologie. Vyd. 1. Praha: C. H. Beck, 1997, x, 140 s. ISBN 80-717-9177-6.

ŠTERN, Pavel. Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů. Vyd. 1. Editor Lenka Ouředníčková, Dagmar Doubravová. Praha: Portál, 2010, 212 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

Vedoucí diplomové práce: **prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **30. dubna 2016**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2017**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlášení:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Obořišti dne 14. 3. 2017

Bc. Tereza Čermáková

Poděkování:

Velice děkuji tímto prof. PhDr. Pavlu Muhlpackrovi, PhD. vedoucímu diplomové práce, za všestrannou pomoc a odborné vedení. Poděkování patří rovněž odborným zaměstnancům postpenitencární a penitenciární péče za ochotu a spolupráci při realizaci výzkumu a mé diplomové práce. Můj velký dík patří také PhDr. Veronice Anně Polišenské, PhD., MSc. za pomoc a podporu v oblasti metodologie výzkumu.

ANOTACE

Diplomová práce se zaměřuje na téma resocializace z pohledu odborníků penitenciární a postpenitenciární péče. Byl definován cíl a to návrh na změnu programu zacházení a aktivit postpenitenciární péče. Práce čítá 6. kapitol a člení se na dvě části, a to na teoretickou a praktickou část. Teoretická část představuje resocializaci jako proces a dále jsou zde rozpracované pojmosloví, které se s tímto tématem pojí. Jelikož se tato diplomová práce zaměřuje na názory odborníků, tak je v kapitole číslo 2 rozpracován systém subjektů, které působí na dospělého pachatele TČ. Nynější trend v resocializační oblasti je restorativní přístup. Tento přístup je popsán v kapitole Restorativní justice, jsou zde rozvedeny i trendy ve světě. Další kapitoly diplomové práce se zaměřují na resocializační programy jak v penitenciární, tak v postpenitenciární péči.

Praktická část se věnuje výzkumu, zaměřeném na expertní rozhovory. Sběr dat byl následně zanalyzován obsahovou analýzou a pro zobrazování dat byla zvolena metoda modifikované zakotvené teorie. Výsledky jsou shrnuty v závěru výzkumu a zde jsou zodpovězeny i stanovené výzkumné otázky. Tato celá procedura dopomohla ke komplexnímu pohledu na tuto problematiku a následkem bylo definování cíle. Návrh na změnu programu zacházení a aktivit postpenitenciární péče je definován v samotném závěru diplomové práce.

KLÍČOVÁ SLOVA

resocializace, program zacházení, resocializační programy, restorativní justice, retributivní justice, trest, odsouzený, penitenciární, postpenitenciární, faktory resocializace

TITTLE

Resocialization from the perspective of experts penitentiary and post-penitentiary care

ANNOTATION

This diploma thesis is focused on resocialization from the perspective of penitentiary and postpenitentiary experts. There was defined the main aim of research – proposal to change of Treatment program in prisons „Program zacházení“ and change of postpenitentiary activities. There are 6 chapter in this work and it is divided into two main parts – theoretical and practical part. The theoretical part presents resocialization as a complex process. The resocialization process is further developed here in terminology. This thesis focuses on the opinions of experts. The current trend of the resocialization is the restorative approach. This

approach is described in chapter „Restorative justice“, there are described trends of resocialization in the world as well. Other chapters of theoretical part focuses on treatment programs in penitentiary and postpenitentiary care

The practical part is devoted to research which is focused to interview with experts. The data was subsequently analyzed by the content analysis. For displayingv of results was chosen method called modified grounded theory. The results are summarized in the conclusion and there are answers for all previous research questions. Whole procedure helped to a comprehensive view on the issue. Proposal to change of treatment program and change of postpenitentiary activities is defined at the very end of the thesis.

KEYWORDS

resocialization, treatment program, resocialization programs, restorativ justice, retributive justice, punishment, convicted, penitentiary, postpenitentiary, factors of resocialization

Obsah

Úvod.....	11
1. Resocializace jako proces	13
1.1 Terminologické vymezení.....	13
1.2 Resocializační proces	15
1.3 Tvořivá resocializace.....	16
1.4 Vybrané faktory ovlivňující resocializaci	16
2. Subjekty resocializace.....	21
2.1 Subjekty v penitenciární péči	21
2.2 Subjekty v postpenitenciární péči	24
3. Restorativní justice.....	27
3.1 Cílenost Restorativní justice.....	27
3.2 Restorativní justice v ČR.....	28
3.3 Restorativní justice ve vybraných zemích EU	29
3.4 Retributivní justice	30
4. Resocializační programy v praxi.....	32
4.1 Druhy resocializačních programů	32
4.2 Program zacházení ve VTOS	33
4.3 Probační a resocializační programy	37
4.4 Resocializační programy – trendy v zahraničí	41
5. Projekt výzkumného šetření.....	47
5.1 Výzkumný cíl a formulace výzkumných otázek	47
5.2 Účastníci výzkumu a jeho průběh	48
5.3 Získání dat a jejich interpretace.....	51
5.4 Prezentace výzkumu	54
5.5 Shrnutí výsledků analýzy	64
6. Diskuze	66

Závěr.....	70
Literatura	71
Seznam tabulek a obrázků.....	78
Seznam příloh.....	78

Seznam použitých zkratk dle abecedního řazení.

GT – Grounded theory

PMS ČR – Probační a mediační služba České republiky

ŘVTOS – Řád výkonu trestu odnětí svobody

TČ – Trestný čin

VSČR – Vězeňská služba České republiky

VTOS – Výkon trestu odnětí svobody

Úvod

V diplomové práci se budeme zabývat tématem resocializace a to především se zaměřením na odborný pohled pracovníků postpenitenciární a penitenciární péče. Okruh zájmu se soustřeďuje především na resocializaci dospělých osob ve výkonu trestu odnětí svobody a po výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS) a s ní spojené nástroje a programy pro tuto specifickou skupinu. Oblast zájmu se bude soustředit také na resocializační proces v podmínkách českého vězeňství a české postpenitenciární péče. Během bakalářského studia jsem měla možnost proniknout do této problematiky z pohledu pachatelů TČ. A z toho důvodu jsem se zaměřila na protipól, což jsou ti, co se spolu s odsouzenými na resocializaci podílí z odborného hlediska a jsou jejich průvodci k samostatnosti a úspěšné resocializaci.

Teoretický rámec diplomové je koncipován systematickým sledem oblastí a témat, které jsou důležité pro pochopení dané problematiky. V první kapitole jsou uvedeny pojmy, které úzce souvisí s penitencární a postpenitenciární oblastí, jakož i vysvětlení významu resocializačního procesu. Do této kapitoly jsou zahrnuty i faktory, které mohou ovlivňovat plynulé znovuuvedení jedince po VTOS do běžné společnosti. V diplomové práci jsou rozpracovány i kapitoly jako Subjekty resocializačního procesu. Subjekt zde zastává pozici odborných pracovníků a jejich institucí, které hrají roli v přímé péči o odsouzeného, či propuštěného z VTOS. Další kapitola se zaměřuje na oblast Restorativní justice, neboli obnovující. Restorativní justice je do diplomové práce zahrnuta z důvodu efektivních metod pro práci s pachatelem TČ, které směřují ke zvyšování úspěšnosti resocializace odsouzeného. Jelikož se dotýkáme i penitencární oblasti a cílem diplomové práce je návrh na změnu programu zacházení a aktivit postpenitenciární péče, jsou v další kapitole rozpracovány a popsány resocializační programy penitencární a resocializační programy postpenitenciární. V této kapitole jsou uvedeny i vybrané praxe ze zahraničí. Můžeme tedy srovnat resocializační programy v ČR s cizinou.

Praktická část diplomové práce začíná od kapitoly páté. V praktické části jsou popsány metody sběru dat, výběr vzorku a analýza dat, které byly sebrány. V této části diplomové práce budou popsány témata, které pomocí modifikované zakotvené teorie a obsahové analýzy spolu s kódováním vykrytalizovaly z expertních rozhovorů. K modifikaci designu zakotvené teorie vedlo to, aby se co nejlépe data zanalyzovala a vyvodily se tak zajímavé

závěry, které následně pomohou formulovat cíl diplomové práce. Cílem praktické části je tedy analyzovat názory odborníků a vytvořit tak návrh na změnu programu zacházení, což je resocializační nástroj penitenciární péče a návrh na změnu aktivit postpenitenciární péče. Návrh na změnu by měl vést ke zvýšení efektivity zacházení s pachateli TČ a jejich následné resocializace.

Funkční programy, nástroje a metody resocializace jsou důležité pro snižování recidivy a zvyšování efektivity a úspěšnosti začleněné osob po VTOS zpět do společnosti. Těchto programů je v postpenitenciární péči větší množství nežli v penitenciární. Ale někdy kvantita neznamená i kvalitu. Na základě zpracování koncepce vězeňství 2025 a plánované koncepce Probační a mediální služby 2025, by mělo docházet k určitým změnám v rámci resocializace a s ní spojených programů. Změna spočívá především ve větší propojenosti penitenciární a postpenitenciární složky, aby docházelo k co nejefektivnějšímu působení na pachatele TČ a na změnu jeho hodnot a identity.

1. Resocializace jako proces

Resocializace se může vysvětlit jak v užším, tak širším pojetí a zahrnuje především určitou změnu, přijetí nových hodnot, norem, které splňují podmínky většinové společnosti. Obecný význam slova resocializace je pojímán jako proces znovuuvedení, opětovné začlenění jedince do společnosti. Dochází k ní u jedince, jenž je propuštěn z penitenciární péče (Čepelák, 1982: s. 2 – 3). Aby jedinec mohl ve většinové společnosti fungovat a rozvíjet se, musí se naučit v ní nejdříve žít, přijímat a respektovat její psané i nepsané normy. Orientace a zvnitřnění norem většinové společnosti je jeden z faktorů prevence sociálně patologického chování a kriminality. Úspěšná resocializace u jedinců ve VTOS a po VTOS je velice důležitým prvkem ke snížení páchaní opětovné trestné činnosti.

1.1 Terminologické vymezení

Socializace

Socializace je proces, v jehož průběhu se jedinec od narození až do smrti učí adaptovat na společenské prostředí, ve kterém vyrůstá, žije. Rozvíjí se na bio-psycho-sociální úrovni a snaží se osvojit si společenské hodnoty, normy a učí se na základě různých interakcí i společenským rolím. Jde zde především o interakci mezi jedincem (dítětem, dospělým) a jeho okolím. Primární socializace začíná v rodině, kdy se dítě učí na základě určité zkušenosti v rámci interakce s rodiči. Socializace se odvíjí také od kulturního prostředí, do kterého se jedinec rodí, vyrůstá. Dalšími činiteli socializačního procesu jsou například škola, vrstevnické skupiny, pracovní organizace, média aj. V socializaci jde tedy především o sociální učení, které se odvíjí od sociálních podmětů či vztahů a odehrává se v sociálním prostředí (Nakonečný, 2009: s. 101 – 103).

Při špatné socializaci dochází k špatné adaptaci jedince v socio-kulturním prostředí a tím pádem není takovýto jedinec schopen dodržovat normy, které nastavuje společnost, v níž žije. Jedinec je označován za devianta, což znamená, že se odchýlil od hodnot, zvyklostí a norem, které určuje většinová společnost. V tomto případě je na místě započítí resocializačního procesu, aby se zamezilo sociálně patologickým dopadům, ze strany špatně socializovaného jedince (Helus, 2007: s. 94 – 95).

Resocializace

V širším pojetí je resocializace označována jako proces, v němž dochází u jedince k opětovné socializaci a přijetí nových postojů, norem a hodnot. Dochází u něj k sociálním změnám, které mu dopomáhají k plynulému začlenění se do většinové společnosti či určité komunity (Biedermanová, Petras 2011: s. 8). Když se na resocializaci zaměříme v užším slova smyslu, tak u jedince dochází přímo ke změně identity. U jedince dochází k celkovým změnám a přijetí nových sociálních rolí a odnaučuje se role staré, které zapříčiňovaly patologii v jeho životě, která byla následně sankciována (Průcha, Veteška 2014: s. 235 – 236).

Prizonizace

Pojem prizonizace označuje stav, kdy se odsouzený sžil s podmínkami života ve věznici. Adaptace na vězeňské prostředí však výrazně snižuje úspěšnost při začlenění jedince zpět do běžné společnosti na svobodě. Prizonizace se dělí na složku institucionalizační a ideologizační. Institucionalizační složka je nedílnou součástí vězeňského prostředí. Jedince si musí zvyknout na strukturovaný a organizovaný život ve věznici. Bohužel to vede k pasivitě odsouzeného a jeho aktivita klesá. Plnění či neplnění nastaveného řádu dělí vězně na dva druhy poslušní a neposlušní. Neposlušnost se objevuje především u prvovězněných, kteří bojují proti desocializačnímu tlaku přísných pravidel a tradic (Kalvodová, 2012: s. 5).

Ideologizační složka se vytváří na základě neformálních skupin, které vznikají na základě prizonizačního procesu. Jde o přizpůsobení se odsouzeného subkulturám vytvořených mezi vězni. Ve věznicích vládne určitá hierarchie, kdy na samém vrcholu stojí vůdci svých subkultur a pod nimi jsou pěšáci, kteří plní rozkazy. Ten kdo se nebude chtít přizpůsobit je ze strany odsouzených tvrdě šikanován. Proto dochází k určitému pasivnímu přijetí neformálních pravidel neboli argonu ve skupinách odsouzených, jen aby se vyhnuli nepříjemnostem a šikaně. U některých jedinců však dochází ke ztotožnění se s tímto způsobem života a vězeňské prostředí poté přijímají za svůj domov. Tento negativní jev způsobuje nemožnost reintegrace jedince do společnosti na svobodě (Černíková a kol., 2008: 119 – 121).

Penitenciární péče

Penitenciární péčí se rozumí taková péče, která se poskytuje ve vězeňském prostředí osobám, jež jim byl uložen trest odnětí svobody, či vazba. Tuto péči můžeme také označovat jako

speciální péče o vězněné osoby neboli vězeňská péče. Způsob poskytování této péče se primárně odvíjí od zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody a od Evropských vězeňských pravidel.

V této oblasti jde o komplexní systém péče ze strany dozorců a odborných zaměstnanců Vězeňské služby ČR. Cílem je skrze určité nástroje a možnosti stanovené zákonem, napravit odsouzeného. K této nápravě ve VTOS dopomáhají různé nástroje jako je například Program zacházení či určité programy v rámci projektů, které cíleně působí na osobnost jedince, na jeho hodnotový systém a postoje (Černíková, 2008: s. 82 – 93).

Postpenitenciární péče

Péče, která se zaměřuje na jedince po výkonu trestu odnětí svobody, se označuje jako postpenitenciární. Jde o specifický druh sociální péče, která pracuje i s jedince, který prošel trestním řízením, ochranným léčením, či ochrannou výchovou. U ochranné výchovy jde především o postpenitenciární péči u mladistvých. Dnes se poskytuje postpenitenciární péče formou dobrovolnou či nařízenou.

Tato péče nabízí svým klientům sociální služby, které mají za cíl prevenci recidivy trestné činnosti. Rozsah a obsah služeb se odvíjí od sociální politiky státu. Mezi nejčastěji poskytované služby v rámci postpenitenciární péče se poskytuje například pomoc při uplatnění se na trhu práce, pomoc s ubytováním, finanční podpora, pomoc s integrací do společnosti a pomoc v oblasti sociálně výchovné a poradenské v právních věcech (Černíková, 2016: s. 12 - 13).

1.2 Resocializační proces

V resocializačním procesu by mělo docházet ke komplexnímu působení na jedince s patologickým chováním, jenž byl se svým patologickým chováním v rozporu se zákonem a následně sankcionován.

Tento proces začíná již před nástupem do VTOS a pokračuje dále i po něm. V průběhu procesu může jedince využít kontinuální sociální péči, která zahrnuje péči o jedince před, během a po výkonu trestu (Černíková 2008: s. 214 – 215). Aktéři resocializačního procesu jsou odborní zaměstnanci vězeňské služby, kteří se podílí na výchovném působení

odsouzeného a následně odborní zaměstnanci z oblasti státní i nestátní postpenitenciární péče a objektem působení je samozřejmě chovanec.

1.3 Tvořivá resocializace

Tato inovace, která vstupuje do klasického přístupu resocializace, byla rozvinuta především v polském penitenciárním přístupu. Tvořivá resocializace je založena na metodologickém základu zacházení, kdy se pracuje s tvořivostí, resocializací a identitou. Klasické pojetí resocializace se liší od tvořivé hned v několika charakteristikách. Především se zaměřuje na rozvoj a utváření potenciálů oproti klasické resocializaci, která se zaměřuje na změnu osobnostních i sociálních kritérií. Dále pracuje se sociálním nepřizpůsobením jako s problémem defektně vytvořené identity, nikoli jako defektně vytvořených postojů. Tvořivá resocializace hledá v člověku to dobré, a na základě této skutečnosti vytváří novou identitu chovance, protože samotná korekce nestačí (Konopczyński, 2013: s. 205).

Tvořivá resocializace využívá své metody dvojsměrně tak, aby došlo k aktivizaci rozvojového potenciálu u chovanců a dále tak, aby se rozvíjely konkrétní materiální a sociální schopnosti a dovednosti skrze jejich tvořivost. Tyto metody jsou zakomponovány do programů zacházení, které jsou stěžejním nástrojem pro resocializaci chovanců (Válková, Černíková a kol, 2014: s 39).

1.4 Vybrané faktory ovlivňující resocializaci

U jedinců, kteří mají zkušenosti s kriminálním chováním a jeho sankciováním, je důležité, aby došlo ke změně identity a přijmutí nových hodnot, které jim dopomohou k pochopení většinové společnosti a jejích norem. V souvislosti s úspěšnou resocializací souvisí i oblast faktorů, které ji mohou určitým způsobem pozitivně ovlivňovat. V individuálním pojetí je potřeba odsouzeného jedince různá, ale obecně se opakují jedny a tytéž faktory, které ovlivňují resocializaci všem odsouzeným a propuštěným z VTOS.

Zadluženost

Jedním z problémů úspěšné resocializace a motivace u odsouzeného je mnohdy dluhová problematika, která komplikuje další možnosti resocializačního procesu. Již před výkonem

trestu odnětí svobody může dojít k určité finanční sankci za spáchaný trestný čin, či dluhy jsou přímo podnětem, aby bylo vedeno trestní stíhání proti jedinci. V mnoha případech dochází k takovým dluhům z důvodu neplacení zdravotního, sociálního pojištění a neplnění povinné výživy. Dluhy tak mohou být různého druhu a z různé příčiny. Může jít o splacení částky pohybující se kolem desítek tisíc korun, ale v horším případě se dluh může vyšplhat i na milióny (Besedová, 2014: s. 29 – 33).

Jestliže je pachatel odsouzený a nastupuje do VTOS, tak kolikrát ani neví o tom, že svou dluhovou problematiku může řešit z vězení. Nezajímají se o svou situaci nebo ani nevědí o tom, na koho se mají obrátit. Nejideálnějším modelem je zaměstnat odsouzeného a během výkonu trestu v rámci programu zacházení, může své dluhy splácet. Ale bohužel každá věznice řeší problém s nedostatkem pracovních zakázek a uplatnění svých chovanců na trhu práce. Dluhovou problematiku řeší s odsouzenými právě odborní zaměstnanci jak z oblasti penitenciární složky, tak postpenitenciární složky. Postpenitenciární složka může tento problém řešit s odsouzeným ve VTOS a následně po VTOS, když je propuštěn na svobodu (Otmarová, 2012: s. 1).

Zprostředkovatelem informací je v rámci penitenciární péče sociální pracovníce a určitý základ dluhového poradenství je zprostředkováván odsouzeným i v rámci programu zacházení.¹ Na tuto péči navazuje především nezisková organizace RUBIKON centrum, které se přímo specializuje na tuto oblast a pomáhá tak svým klientům udělat z dluhové propasti situaci, která má řešení a není bezvýchodná (Otmarová, 2012: s. 1 – 2).

Rodina

Rodina je základní stavební kámen, co se týče socializace a zároveň je zdrojem ochrany, jistoty, podpory a lásky. Jestliže socializace určitým způsobem selhala a rodina není přímo patologickým prostředím, tak se zasazuje o resocializační proces stejně jako jiné faktory a hraje zde důležitou roli v rámci začlenění jedince zpět do společnosti. Všeobecně je však známo, že rodina může vývoj člověka determinovat jak pozitivně, tak i negativně.

Odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody potřebuje, aby docházelo k podpoře rodinných vztahů. Tuto podporu zajišťuje především vychovatel a sociální pracovník. Tento druh podpory je zakotven i v programu zacházení pod konkrétní aktivitou a to jsou aktivity pro utváření vnějších vztahů. Jestliže se podaří rodinné vazby udržet funkční až do chvíle, kdy

---

¹ Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Konference/Konference_2012/Hnidkova_Socialni-

odsouzený opouští izolační prostředí a je propuštěn na svobodu, zvyšuje se tím šance na úspěšnou resocializaci a eliminuje se riziko opětovného páchání trestné činnosti (Griffiths, 2005: s. 22).

Existuje i několik neziskových organizací na podporu rodiny odsouzeného. Rodině se snaží zajistit poradenství, intervenci či jinou pomoc, která by je odkázala na další možnosti, které by jim usnadnily orientaci ve složité životní situaci. Na děti vězňových rodičů myslí především organizace Český helsinský sbor, který vytvořil přímo projekt „Děti vězňových rodičů“.² A komplexně, jako skupinu řeší rodinu v případě toho, že jeden z členů se ocitl ve vězení i organizace Za branou.³

Vzdělání

Tento faktor je úzce spojen s faktorem zaměstnanosti. Velká část vězeňské populace má nízké vzdělání, mnohdy ani nedokončenou povinnou školní docházku. Resocializační proces je komplexem rozvoje různých odvětví osobnostních schopností, dovedností a rysů jedince. A ovlivnění přímo této oblasti v rámci úspěšné resocializace je možnost poskytnutí vzdělání tou z jednodušších cest k samostatnosti odsouzeného.

Vzdělávání je přímo jednou z aktivit programu zacházení a spadá do složky výchovně-vzdělávací. Realizace vzdělávání je garantována odbornými zaměstnanci pro výkon trestu. Odsouzený si může ve VTOS doplnit své vzdělání a to hned ve čtyřech stupních ZŠ, SOU, SŠ a dokonce i VŠ. Do vzdělávání patří i absolvování různých rekvalifikačních kurzů a seminářů. Jsou zde však určité podmínky pro zařazení do vzdělávacího procesu. Ve VTOS se upřednostňují případy, kdy se jedná o odsouzené mladistvé, odsouzené bez jakékoli kvalifikace a skupiny osob obtížně včlenitelných do společnosti (Biedermanová, 2011: s. 19 – 20).

Níže na obrázku č. 1 můžeme vidět, jaké je celkové rozložení vězeňské populace v rámci nejvyššího dosaženého vzdělání. Právě odsouzení se základním vzděláním zastávají největší procento vězeňské populace. V tomto ohledu může být vzdělání ať už formálního či neformálního rázu, prostředkem efektivní resocializace. Přeci jenom vzdělání, či různé

---

² Dostupné z: <http://www.helcom.cz/cs/co-delame/projektova-cinnost/deti-veznenych-rodicu/>

³ Dostupné z: <http://www.zabranou.cz/>

rekvalifikace otevírají nové možnosti při uplatnění se na trhu práce a mohou vést k lepšímu sebevědomí u odsouzeného, tím pádem i k motivaci vedení nekriminálního života.

Tabulka č. 1 Členění odsouzených dle nejvyššího dosaženého vzdělání (údaje k 31.12.2015)

Nejvyšší dosažené vzdělání	Muž	Žena	Celkový součet	Celkem v %
nezjištěno (cizinci), neuvedeno	239	13	252	1,34%
zvláštní škola	420	43	463	2,46%
bez základního vzdělání	30	15	45	0,24%
nedokončené základní	320	34	354	1,88%
základní vzdělání	7 794	660	8 454	44,85%
vyučení bez maturity	6 768	283	7 051	37,41%
vyučení s maturitou	437	21	458	2,43%
středoškolské vzdělání bez maturity	93	14	107	0,57%
středoškolské všeobecné vzdělání s maturitou	214	37	251	1,33%
středoškolské odborné vzdělání s maturitou	1 003	125	1 128	5,98%
vyšší odborné	12	4	16	0,08%
vysokoškolské vzdělání - bakalářské	50	9	59	0,31%
vysokoškolské vzdělání - magisterské	61	4	65	0,34%
vysokoškolské vzdělání - inženýr	103	13	116	0,62%
vysokoškolské vzdělání - doktorské	24	7	31	0,16%
Celkový součet	17 568	1282	18 850	100,00%

Zdroj: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistick%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Ro%C4%8Denka_2015.pdf

Zaměstnanost

Faktor zaměstnanosti je stále diskutovaným tématem, po konzultacích s odborníky z penitenciárního prostředí, je dokonce jedním z nejpálčivějších problémů, se kterým se vězeňství potýká. Dle názorů odborných zaměstnanců pro výkon trestu odnětí svobody, je zaměstnávání klíčové pro úspěšnou resocializaci. Od zaměstnávání se odvíjí i určitá finanční samostatnost a schopnost fungovat na svobodě bez určitého strádání, což je potřeba u jedince zajistit. Realita je neúprosná a šance na uplatnění se na trhu práce je nižší se záznamem v rejstříku trestu a tato šance se snižuje i s nedostatečným vzděláním, či rekvalifikací.

Zaměstnávání je opět jeden z cílů programu zacházení. U jedince by bylo nejvhodnější podporovat pracovní morálku již ve VTOS a to i následně po propuštění z VTOS. Propojenost u této problematiky zvyšuje šanci na plynulé začlenění jedince zpět do společnosti. Možnosti zaměstnávání odsouzených zde jsou, ale pracovních pozic je málo a nelze tak zařadit všechny

odsouzené. Hlavní bariérou je hned několik důvodů a to například již zmíněný nedostatek nabídek práce, nevhodné charakterové vlastnosti, určitý druh postižení, nedostatečná kvalifikaci/vzdělání a také již zmiňovaný záznamu v rejstříku trestu (Mišovská, 2012: s. 3).

Tento problém se snaží řešit některé neziskové organizace jako například Rubikon centrum, které má přímo svou pracovní agenturu, která pracuje právě s osobami se záznamem v rejstříku trestu. Rubikon centrum úzce spolupracuje s určitými věznicemi a pomáhá tak s resocializačním procesem.⁴ V rámci zvyšování šancí na uplatnění se na trhu práce zprostředkovává pomoc i sociální podnik Dismas - kavárna bez předsudků. Dismas je projekt na podporu zaměstnávání osob po VTOS a zprostředkovává pracovní návyky a určitý denní režim. Umožňuje propuštěným pracovat na svém sebevědomí a pracovním rozvoji.⁵

Shrnutí

Tato celá kapitola je zaměřena na konkrétní pojmy a faktory, které úzce souvisí tématem diplomové práce a pojmem resocializační proces. Je velice důležité seznámit se s terminologií, která provází diplomovou práci. Abychom mohli jednat o resocializaci, musíme také poukázat na to, co znamená resocializace jako pojem i jako proces a jaké faktory ji mohou ovlivňovat. Faktory ovlivňující resocializaci, byly vybrány na základě mé bakalářské práce, kde jsem se s nejdůležitějšími faktory seznámila v průběhu konzultací s odborníky na penitenciární a postpenitenciární péči. Jedinec, který má šanci na resocializaci, musí mít zajištěny tyto faktory, jinak úspěšnost klesá.

---

⁴ Dostupné z: <http://www.rubikoncentrum.cz/pracovni-agentura.php>

⁵ Dostupné z: <http://dismas.cz/neziskovka-dismas/>

2. Subjekty resocializace

Na resocializačním procesu se podílí široké spektrum jevů a faktorů. V této kapitole se budeme zabývat především činiteli resocializace jak z oblasti penitenciární péče, tak z oblasti postpenitenciární péče. Tyto dva okruhy působení, jsou velice důležité a efektní především v případě, kdy na objekt tyto činitele působí společně. Obecně je známo, že oba procesy na sebe navazují, ale je zde důležitá i propojenost. Propojenost těchto složek můžeme vnímat jako důležitou už z hlediska teoretického zakotvení do dokumentu Koncepce vězeňství 2025.

Penitenciární a postpenitenciární péče si klade za úkol efektivně působit na svého klienta tak, jak prostředí ve kterém se působí dovoluje. Přeci jenom jiné možnosti přináší vězeňské prostředí a jiné možnosti poté prostředí na svobodě. Oblast penitenciární zahrnuje působení odborných zaměstnanců tak, aby se skrze ně a odsouzeného naplňoval individuální program zacházení. Oblast postpenitenciární neboli následná péče odsouzenému po propuštění, se zaměřuje především již na samotnou adaptaci a začlenění klienta zpět do společnosti. Snaží se propuštěnému pomoci s vyrovnáním se s nežádoucími důsledky, které s sebou trest odnětí svobody přináší (Černíková, 2016: s. 10).

2.1 Subjekty v penitenciární péči

Penitenciární prostředí má komplexní tým odborných zaměstnanců, kteří působí na odsouzeného v přímé péči a sestavují každému odsouzenému individuální plán. Tento individuální plán je součástí resocializačního programu, což je ve vězeňství Program zacházení.

Program zacházení se skládá z několika okruhů a aktivit. Sestavení takového programu je závislé na komplexní správě o odsouzeném, kterou vytváří speciální pedagog, sociální pracovník, psycholog a vychovatel. Z těchto odborných zaměstnanců řeší program zacházení individuálně zvláště pro každého odsouzeného speciální pedagog. Ten poté ručí za správnost a odbornou úroveň programu. Dříve byl program zacházení dělen na minimální program zacházení a program zacházení. V současné době se nově rozdělují programy zacházení dle rizik, což je program minimálního zacházení, program standardního zacházení, program

speciálního zacházení a program výstupního zacházení.⁶ Dále se programu zacházení budeme věnovat v kapitole 4.

Sociální pracovník

Další součástí multidisciplinárního týmu penologického prostředí je sociální pracovník. Úkolem sociálního pracovníka je příprava odsouzeného na plynulý přechod z izolačního prostředí do prostřední na svobodě. Ve výkonu trestu odnětí svobody je tzv. mostem mezi odsouzeným a vnějším světem. Zajišťuje upevňování sociálních vztahů odsouzeného, či alespoň udržování. Pro úspěšné začlenění zpět do společnosti je tento úkol velice důležitý. Resocializace, která započala ve VTOS musí někdo na svobodě podpořit, aby nedošlo k opětovnému selhání propuštěného a recidivě. Sociální pracovník je garantem poskytování sociálních služeb ve výkonu trestu odnětí svobody, na které má odsouzený nárok. V rámci návaznosti penitenciární a postpenitenciární složky je právě tato pozice klíčová. Sociální pracovník je ručitelem kontinuální sociální práce (Sochůrek, 2007: s. 14 – 15).

Vychovatel

Pozice vězeňského vychovatele spojuje dohromady několik funkcí a to výchovnou, diagnostickou, vzdělávací a podílí se i na prevenci v rámci nepatologického rozvoje odsouzeného ve vězeňském prostředí. Vychovatel denně přichází do styku se svou skupinou odsouzených, kterou má na starost a řeší s nimi jejich problémy a požadavky. Má na starost kázeň svých svěřenců, pořádek a plnění povinností, který si odsouzení musí plnit v rámci uloženého programu zacházení. Vychovatele lze považovat jako za neklíčovější postavu ve vězeňském prostředí, která může nejintenzivněji působit na odsouzeného, na jeho resocializaci (Kubičková, Kmetík, 2011: s. 48 – 49).

Speciální pedagog

Pozice speciálního pedagoga vyžaduje určitou zodpovědnost. Tato zodpovědnost se týká především při sestavování programu zacházení, který se sestavuje individuálně s každým odsouzeným zvláště (Sochůrek, 2007: s. 12). Speciálnímu pedagogovi napomáhá při sestavování tohoto programu nástroj SARPO. SARPO je elektronický nástroj, který vyhodnocuje statická a dynamická rizika a kriminogenní potřeby odsouzených.⁷ Následně

---

⁶ Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-valdice-95/vykon-vezenstvi-366/vykon-trestu/program-zachazeni-4970>

⁷ Dostupné z: <http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/sarpo/co-je-sarpo-1762/>

zodpovídá za výkon a práci vychovatelů a pedagogů volného času – terapeutů. Mezi jeho další působení spadá veškerá pedagogická péče, jako všeobecné a odborné vzdělávání odsouzených, podílí se na výběru zařazení odsouzeného do pracovního poměru, rekvalifikacích odsouzeného, kázeňských trestech. Jedna z jeho kompetencí je i podílení se na přerušování výkonu trestu, povolení odsouzenému pohyb mimo věznici (Sochůrek, 2007: s. 12).

Psycholog

Pozici psychologa vykonává odborný zaměstnanec, který je zodpovědný za svou odbornou psychologickou činnost aplikovanou na odsouzeného. Při realizaci programu zacházení garantuje jeho odbornou úroveň. Když přichází do věznice nový odsouzený, na tzv. nástupní oddělení, tak psycholog vytvoří psychologickou diagnostiku odsouzeného a je v jeho kompetenci doporučit odsouzeného do určitého programu zacházení. V případě, že program zacházení je nutné změnit, je to opět v kompetenci psychologa. Jeho činnost spočívá i v usměrňování svých kolegů vychovatelů, terapeutů v oblasti realizace a vedení jednotlivých aktivit programu zacházení (Sochůrek, 2007: s. 13 – 14).

Kaplan

Podle církevního zákona mohou pověřené osoby vykonávat ve věznicích duchovenské služby. Týká se to především míst, kde se vykonává trest odnětí svobody, vazba, zabezpečovací detence, ochranná výchova a ochranné léčení. Kaplan zajišťuje odsouzených ve VTOS právo na duchovní služby. Tato služba je součástí programu zacházení a podílí se na účelnosti výkonu trestu odnětí svobody u odsouzeného. Ve vězeňském prostředí může působit hlavní kaplan, zástupce hlavního kaplana, či kaplan. Hlavního kaplana může jmenovat a odvolat pouze generální ředitel VSČR (Chocholáč, 2016: s. 142 - 143).

Vězeňský kaplan má v rámci náplně práce zajišťovat psycho-spirituální péči odsouzeným. S odsouzenými vede individuálně terapeutické rozhovory. Duchovní péče podporuje motivaci odsouzených vést spořádaný život a podporuje efektivní využívání volného času. Nejde zde pouze o vykonávání bohoslužeb pro odsouzené, ale o edukační, terapeutické i intervenční služby (Prokopová, 2013: s. 23).

2.2 Subjekty v postpenitenciární péči

V této oblasti se vyskytuje široká oblast činitelů, kteří určitým způsobem působí na resocializační proces u jedince propuštěného z VTOS. Proto se budeme snažit v této podkapitole o přehledový výčet činitelů v postpenitenciární péči. Zaměříme se především na lidský faktor činitelů a konkrétní pracovní pozice a organizace, které se podílejí na znovuzačlenění jedince zpět do společnosti.

Postpenitenciární péče měla své důvody ke vzniku a to především, když nedošlo k naplnění cílů penitenciárního působení. V tomto případě se snaží penitenciární péče o pomoc jedinci propuštěnému z VTOS, aby došlo k plynulé adaptaci propuštěného z VTOS do většinové společnosti. První dny na svobodě jsou pro jedince vysoce zátěžové. Jedinec se snaží o obnovu sociálních dovedností a někdy to bez podpory a odborné pomoci nelze zvládnout. Rizikové období po propuštění z VTOS, kdy je jedinec ohrožen opětovným selháním, trvá až jeden rok (Zapletal, 2008: s. 95 – 96).

Státní sektor subjektů resocializace

Probační a mediační služba

Instituce jako je Probační a mediační služba je poměrně mladá. Impulzem pro vznik takovéto služby byla čím dál tím větší tendence, aby se ukládaly různá alternativní opatření. Základem Probační a mediační služby České republiky jsou odborní a kvalifikovaní sociální pracovníci, kteří se specializují na oblast trestní justice. Myšlenka začlenění sociální práce s pachatelem trestného činu do trestní justice vznikla v 90. letech 20. st. O několik let později přinesl revoluční změnu v této oblasti zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a od 1. 1. 2001, kdy nabyl zákon platnosti, můžeme hovořit o Probační a mediační službě ČR jako o celistvém orgánu (Ščerba, 2014: 387 – 388).

Probační a mediační služba má určité kompetence a realizuje různé programy jak pro dospělé, tak mladistvé, kteří mají nebo měli problémy se zákonem a prošli určitým druhem sankce jako je například výkon trestu odnětí svobody, či alternativní tresty a opatření. Tato diplomová práce se zaměřuje především na pachatele dospělé a rozbor těchto programů se bude rozvádět v další kapitole.

Když rozebereme činnosti Probační a mediační služby, tak se skládá z činnosti probačního úředníka, mediátora a jejich odborných asistentů. Do probace spadají dvě základní části a to organizace, výkon dohledu nad obviněným, s tím je spojena kontrola výkonu jednoho z alternativních trestů a ukládání povinností a omezení. Do první části ještě spadá Parole, což je označení pro jedince, který je propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody na podmínku. Druhá část, která spadá do kompetencí probace, je cílené působení na objekt a poskytování odborné pomoci tak, aby došlo k plynulému přechodu do společnosti. Probační úředník pomáhá jedinci vykonat veškeré podmínky uložené soudem nebo státním zástupcem. Cílem je obnova jak společenských vztahů, tak právních u propuštěného. Když shrneme, jaké služby a pomoc poskytuje role probace tak se dopracujeme k prvkům kontroly, pomoci pachatelů a dohledu u Parole (Ščerba, 2014: s. 388 – 389).

Nyní se zaměříme na službu mediace, která je také specifická pro Probační a mediační službu. Mediační činnost vznikla jako jedna ze specifických alternativ řešení sporu. V našem případě se jedná o vyřešení konfliktu mimosoudně mezi obětí a pachatelem TČ (Holá, 2013: s. 16). Mediace a její činnost se zaslouhuje především o odklony v trestním řízení. Oblast mediace zprostředkovává tzv. mediátor, který je prostředníkem mezi pachatelem a obětí. Služba je dobrovolná a není možné dle zákona o PMS nikoho do mimosoudního vyrovnání nutit. Dobrovolná účast je prioritní faktor a bez něho by takovéto speciální řešení konfliktů bylo bezpředmětné a beze smyslu (Ščerba, 2014: s. 389). Ovšem pokud je tato metoda úspěšná, může mít pozitivní vliv na pachatele TČ. Pachatel si uvědomuje dopady svého jednání a chování v plné šíři, nevnímá pouze hrozbu izolace formou trestu. Cílem je, aby pachatel TČ převzal odpovědnost svého činu a následně svůj čin napravil vůči oběti formou náhradou škody, způsobem na kterém se skrze mediaci domluví. Mediace se zaslouhuje o úspěšnější resocializační proces z důvodu možného odklonu trestu odnětí svobody, který s sebou bohužel nese i větší riziko neúspěšnosti pro znovuzачlenění z penitenciárního prostředí do prostředí běžné společnosti (Ščerba, 2014: s. 416 – 417).

Sociální kurátor pro dospělé a kontinuální sociální péče

Pozice sociálních kurátorů je v oblasti postpenitenciární péče velice důležitá a to především proto, že se zasloužili o realizaci kontinuální sociální práce. Objektem této sociální práce byli především pachatele TČ. Kontinuální sociální práce pracovala s klientem ve třech fázích a to

před, během a po VTOS. Proto se tato sociální péče označuje jako kontinuální neboli souvislá (Gojová, 2007: s. 13 – 14).

Cílem této péče je navázání funkčního a důvěrného vztahu mezi klientem a sociálním kurátorem. Tento vztah je založen na socioterapeutickém působení, které má za cíl vytvořit pozitivní sociální vazbu klienta k okolí, aby se eliminovala sociální izolace. Sociální kurátor pomáhá svému klientovi hlavně v oblasti jeho rodiny, komunity, snaží se o omezování vlivu negativních skupin na klienta a další jeho kompetencí je poskytnutí pomoci při navazování kontaktu s institucemi, které se zaměřují na určitý problém, který klient právě řeší (Mühlpachr, 2004: s. 54 – 55).

Obecné pojetí postpenitenciární péče zahrnuje veškeré sociální, hmotné a poradenské působení. Působí se na objekt, což je jedinec propuštěný z VTOS a poskytuje mu pomoc v oblasti pracovního zařazení, zadluženosti, ubytování, finanční podpory a poskytuje mu také sociálně výchovné a poradenské působení v právních věcech (Tichý, 2007: s. 61).

Nestátní sektor subjektů resocializace

Nestátní sektor věnující se postpenitenciární péči zahrnuje širokou paletu neziskových a církevních organizací, které poskytují různé druhy sociální pomoci. Tyto organizace svými programy a odbornou péčí oslovují především jedince s kriminální minulostí i ty, kteří jsou obecně ohroženi sociálním vyloučením z důvodů určité patologie. Využití těchto služeb je dobrovolné, takže záleží na klientovi, zda pomoc přijme, když je mu nabídnuta, či si ji může vyhledat sám (Zapletal, 2008: s. 103 – 104).

Neziskové organizace, církevní a občanská sdružení jedinec může vyhledat dle své potřeby. Nestátní subjekty postpenitenciární péče mohou poskytovat materiální pomoc, poradenskou pomoc a sociální péči. Na materiální pomoc se zaměřuje například Česká katolická charita, Český červený kříž, ADRA – charitativní organizace adventistické církve, SOS Centrum Diakonie Českobratrské církve evangelické. Organizace poskytující poradenskou pomoc jsou například Rubikon, Romodrom, Podané ruce, Za branou, Český helsinský výbor aj. V rámci sociální péče se sem zahrnují především zařízení, která poskytují stravování, osobní hygienu, zdravotní péči, ubytování i integrativní program jsou to například Azylové domy, Naděje, Armáda Spásy, Loď Hermes aj (Mühlpachr, 2004: s. 64 – 65).

3. Restorativní justice

Slovní spojení restorativní justice vychází z anglického slova „restore“, což je v překladu obnovit, navrátit do původního stavu (Karabec, 2003: s. 8). Tento druh přívlastku pro justici můžeme najít také pod slovním spojením Restorativní spravedlnost. Jde o paralelu s retributivní justicí. Metody této justice se využívají především u méně narušených pachatelů a méně závažných trestných činů, které jsou proti člověku, nikoli proti státu. Trestný čin je vnímán jako sociální konflikt a snaží se o to, aby se na procesu narovnání podílel jak pachatel trestného činu, tak oběť. Vzniklý problém, který zapříčinil pachatel trestného činu, se řeší spíše skrze ukládání alternativních trestů, či odklonem v trestním řízení přednostně před uložením trestu odnětí svobody (Zoubková, 2011: s. 155).

3.1 Cílenost Restorativní justice

Kapitola o restorativní justici je velice důležitou součástí této diplomové práce. Její momentální rozvoj a draní se do popření scény trestní politiky je jeden z pozitivních kroků ke změně a úspěšnosti resocializačního procesu u pachatele trestné činnosti. Trestní politika si pomalu zvyká na přístup restorativní justice, kdy začíná být rovnocenným partnerem retributivní justice. Tyto dva aspekty trestní politiky jsou nejsilnější tehdy, když vedou své působení k propojenosti a navzájem se podporují, nikoli vylučují, převyšují.

Restorativní justice je velice důležitá součást retributivní justice. Rozdílem mezi těmito dvěma úhly pohledu na trest a trestání je specifikace. Hlavní odlišností je to, že se snaží hledat vždy alternativy v rámci ukládaných trestů za spáchaný trestný čin. Do kompetencí restorativní justice tedy nespadá klasický trest odnětí svobody, ale alternativní tresty. Pohlíží na danou skutečnost komplexně, kdy je snaha o to, aby se na urovnání a odpykání podílely jak strana pachatele trestného činu, tak strana poškozeného (Strémy a kol. 2015: s. 21). Obecně platí to, že se čím dál tím více pohlíží i na oběť trestného činu a na její potřeby a uspokojení vedoucí k dosažení spravedlivého potrestání pachatele, který oběti způsobil určitou újmu, či škodu. Oběť byla v minulosti vždy opovrhovanou stránkou věci. Vůbec se neřešilo to, jaké dopady měl TČ na oběť, silnou stránkou a komplexním řešením byl vždy protěžovanější styl retributivní justice, neboli té která trestá, izoluje pachatele a přebírá zodpovědnost za spravedlivý trest. Což je způsob, který nepodporuje efektivní změnu myšlení pachatele trestného činu a nevede k přijmutí zodpovědnosti za spáchaný trestný čin (Hyková, 2008: s. 75).

Tato komplexnost, která je zprostředkována skrze sociální služby konkrétně přes Probační a mediační službu, dopomáhá i k efektivní resocializaci. Protože se pachatel může setkat tváří v tvář oběti, které způsobil svým jednáním a chováním, určité trauma. Pracuje se zde tedy jak s pachatelem, obětí, tak i s celou společností (komunitou). Faktor osobního setkání může v pachateli vyvolat větší empatii, nežli samotné zamýšlení se nad spáchaným trestným činem ve výkonu trestu odnětí svobody bez intervence za pomoci sociálního pracovníka a účasti oběti. Velký potenciál má restorativní justice také v působení na pachatele TČ, kdy tento způsob může vést ke snižování opakované trestné činnosti, neboli recidivy (Strémy a kol. 2015: s. 22).

3.2 Restorativní justice v ČR

Restorativní justice se začala rozvíjet již za dob Československa, kdy její kořeny sahají až do roku 1990. Na úrovni legislativní se však může o restorativní justici hovořit až od roku 2001, kdy měla svůj základ postaven i na institucionální úrovni. V tomto roce vzniká Probační a mediační služba ČR, která je od té doby v České republice stěžejní institucí pro rozvoj a vliv Restorativní justice. Celý koncept restorativní justice se vyvinul z tradiční retributivní složky a některé její formy spadají do vnitrostátních právních předpisů (Škvain, 2015: s. 161 - 162).

V českém trestní politice má dnes již restorativní justice své místo a rozděluje se na dvě složky. První složka restorativní justice je začleňování a působení restorativní justice na dospělé a druhá složka je působení na mladistvé. Dle legislativy se jedná o oblast Probační a mediační služby a Juvenilní justici (Škvain, 2015: s. 165). Tato diplomová práce se hlavně soustředí na resocializaci dospělých z pohledu odborníků penitenciární a postpenitenciární péče, a proto i tato kapitola se bude specifikovat v tomto duchu.

Česká republika aplikuje restorativní justici jak na pachatele TČ tak i na oběť. Pracuje s obětí a s jejími občanskoprávními nároky, které vychází ze vniklé situace (Karabec, 2003: s. 8).

3.3 Restorativní justice ve vybraných zemí EU

Velká Británie

Velká Británie má ve svém repertoáru trestní politiky také složku restorativní, avšak její místo je spíše podřazené složce retributivní. Nevyvíjí se žádný nátlak na oběť a pachatele, aby došlo k mediaci vzniklé situace. Restorativní justice se sice ve Spojeném království využívá, byť pouze na dobrovolné rovině. Jedním z důležitých argumentů, který musí být podotknut je fakt, že ne každá oběť se ráda střetne s pachatelem, který ji způsobil určité trauma či materiální újmu (Strémy a kol. 2015: s. 53).

Dánsko

Dánsko pojímá restorativní justici také jako vedlejší prvek v trestní politice státu. Restorativní justice je zde více méně využívána za účelem alternativního urovnání sporů. V případě občansko právního sporu může oblast restorativní justice efektivněji vyřešit vzniklý problém. Urovnávání sporů, narovnání v rámci restorativního působení je v Dánsku zastoupeno hojně i mimo státní složku, kdy tuto službu zajišťují spíše neziskové organizace. V rámci státního zastoupení se zde objevuje pouze jediný program, který spadá do restorativní justice, a to VOM neboli z anglického názvu Victim-Offender-Mediation (Dünkel a kol. 2014: s. 183).

Tento program je považován za alternativu, doplněk ke klasické trestní justici a je dobrovolný. Jeho cílem je narovnat spor a újmu, kterou způsobil pachatel svým protiprávním jednáním oběti. Jestliže je kriminální případ vhodný pro program VOM, tak prvním krokem je absolvování programu, jak ze strany oběti, tak ze strany pachatele za přítomnosti mediátora a až poté následuje trest v rámci retributivní (trestající) justice v rámci trestní politiky Dánska. Do projektu VOM doporučuje poškozeného a pachatele policie, která má kriminální případ na starost. Každý policejní okres musí mít svého koordinátora pro projekt Victim-offender-Mediation. Tento koordinátor předá případ způsobilé osobě, což je v tomto případě mediátor, který odborně povede alternativní urovnání sporu. Mediátor je osoba z řad policejního sboru z daného okrsku, která je způsobilá vykonávat tuto činnost na základě absolvování speciálního kurzu. Tento projekt je financován státem skrze policejní rozpočet (Dünkel a kol., 2014: s. 195 – 197).

Itálie

Vytvoření restorativní složky v trestní politice Itálie znamenalo posun v nahlížení na ukládání trestů za spáchaný TČ. Zákon ukládal restorativní justici, že je v její kompetenci snaha o urovnání sporů bez následného soudního líčení a potrestání pachatele určitým trestem, o kterém rozhodne soud. Před rokem 2000 byla restorativní justice spíše doplňkový proces, který šel paralelně s již zaběhnutými institucemi.

Po poslední reformě této oblasti v roce 2010 Itálie využívá restorativní justici dvojitým způsobem a to především v rámci alternativního vyrovnaní sporů mezi pachatelem a obětí za přítomnosti mediátora. Co se týká druhého způsobu, tak sem spadá oblast alternativních trestů. Z právního hlediska se restorativní justice v Itálii využívá tehdy, než dojde k soudnímu líčení a vyřčení rozsudku nad pachatelem. Restorativní justice se zabývá juvenilním systémem trestního soudnictví a smírčím soudem u dospělých.

Přes tento výše uvedený základ v italské legislativě není potenciál restorativní justice plně využit. Jedním z problémů (kromě politické vůle) je odlišná kriminalita na jihu země, která je téměř vždy propojena s organizovaným zločinem a zde je restorativní přístup problematický (Düinkel a kol., 2014: s. 417 – 421).

3.4 Retributivní justice

Tento typ justice je tradičním konceptem v oblasti trestního soudnictví. Retributivní justice, neboli trestající, se zaměřuje především na potrestání pachatele a jeho izolaci. Neřeší už dopady trestného činu na okolí, na oběť a na samotné narovnání vztahů. Tato oblast justice chrání především společnost na základě izolace pachatele TČ s pomocí institucionální složky, což je vězení. Na samém vrcholu nestojí resocializace pachatele, nýbrž již zmíněná izolace od většinové společnosti (Wenzel, 2008: s. 382 – 383). Dnes se mluví hodně o krizi trestu, trest neplní svůj účel a odsouzený nepřebírá plně svou zodpovědnost za své činy, které spáchal. Proto se vytvořila doplňková složka k retributivní justici, což je restorativní, která napomáhá řešit komplexně jak přijetí zodpovědnosti za TČ u pachatele, tak napravení vztahů mezi obětí a pachatelem (Karabec, 2003: s. 17).

Shrnutí

Tato kapitola se zaměřovala na nový model trestní justice, kdy se klasický retributivní model pojí s restorativním. Restorativní justice je dle určitých autorů velice vyzdvihována nad retributivní a dle jiných se restorativní justice jeví jako doplněk retribuice. V rámci resocializace se domnívám, že spojení těchto dvou modelů dohromady může být přínosné. Už z důvodu vyvolání pocitu viny, když se pachatel trestné činnosti střetne s obětí, které způsobil škodu. U pachatele se může tak vyvolat pocit viny a přijetí zodpovědnosti za svůj čin se zvyšuje.

V této kapitole jsem chtěla porovnat různé přístupy k restorativní justici dle zemí. Země jsem volila na základě dostupných dat a informací z publikací. Domnívám se, že výčet zemí odpovídá reprezentativnímu vzorku, který lze v rámci Evropy porovnat. Obecně lze shrnout to, že všechny země se teprve se složkou restorativní seznamují a přijímají ji na úrovni doplňkové, nežli na stejné rovině s retributivní složkou. Je to možná i tím, že přeci jenom retribuice má hlubší kořeny ve vývoji trestu, trestání, nežli restorativní složka.

4. Resocializační programy v praxi

V této kapitole se budeme především zabírat resocializačními programy. Na základě dostupných zdrojů a informací zde budou rozpracovány resocializační programy penitenciární péče a resocializační postpenitenciární péče. Programy, které byly zvoleny se zaměřují především na resocializaci dospělých odsouzených, či propuštěných z VTOS. V penitenciární praxi je nejvýznamnější nástroj pro resocializaci tzv. „Program zacházení“, o kterém se bude pojednávat v kapitole 4.2. Do programů postpenitenciární péče jsme zahrnuli ty nejznámější programy garantované a zprostředkované státní složkou i nestátní složkou.

V samém závěru jsme zanalyzovali trendy a praxi ve světě, co se týká resocializačních programů penitenciární a postpenitenciární péče. Za účelem možného porovnání úrovně resocializačních programů napříč evropskými i mimoevropskými zeměmi.

4.1 Druhy resocializačních programů

V celém systému penitenciární a postpenitenciární péče a jeho působení se objevují různé resocializační programy. Tyto programy jsou vždy označeny svým určitým názvem a mají svou konkrétní náplň, s konkrétním cílem. Obecně je však můžeme označovat jako resocializační programy, které mají za společný cíl, ať už jde o oblast penitenciární či postpenitenciární, změnit u pachatele trestného činu jeho postoje, hodnoty a v lepším případě identitu.

Resocializační programy jsou nástrojem odborných pracovníků penitenciární a postpenitenciární péče, při působení na odsouzeného, či propuštěného. V penitenciární oblasti se těmto programům říká programy zacházení. Program zacházení se ještě dále dělí dle oddělení a míry rizik, což je poměrně novinkou dle novely ŘVOTS.⁸ K vytvoření efektivního programu zacházení dopomáhá i program SARPO. Tento elektronický program predikuje a hodnotí rizika s kriminogenními potřebami odsouzených. Pracuje se zde s pravděpodobností opětovného selhání odsouzeného. Což vede k možnosti vytvořit takový individuální program zacházení, který toto selhání bude eliminovat a aktivity v něm obsažené budou cíleně a efektivně působit na odsouzeného (Petras, 2012: s. 17).

---

⁸ Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-valdice-95/vykon-vezenstvi-366/vykon-trestu/program-zachazeni-4970>

Resocializační programy v postpenitenciární péči jsou vytvářeny dle zakázek a dostupnosti finančních prostředků skrze státní rozpočet ČR a určité fondy, jako například Evropský sociální fond a Norský fond. Finanční podpora přichází taktéž ze strany Švýcarska prostřednictvím Programu švýcarsko-české spolupráce.⁹ Resocializační programy mohou zprostředkovávat a vytvářet jak nestátní sektor, což jsou především neziskové organizace, tak státní sektor, jejímž zástupcem je v České republice především Probační a mediační služba ČR (dále jen PMS).¹⁰

Co se týče propojenosti v postpenitenciární péči při tvorbě resocializačních programů, tak se PMS bez pomoci neziskových organizací neobejde. Probační a mediační služba může být zadavatelem určitého projektu na resocializaci osob po VTOS, ale zprostředkovat ho může pověřená nezisková organizace (Štern, Ouředníčková a kol., 2010: s. 174 – 175). Nejvíce spolupracuje PMS s centrem RUBIKON, jsou to dlouhodobí společníci v této oblasti. Spolupracovali například společně na projektu PUNKT rodina, Alternativa pro Romy a nyní se podíleli spolu s dalšími subjekty na projektu Rozvoj probačních a resocializačních programů.¹¹

4.2 Program zacházení ve VTOS

Každá věznice působí na svého svěřence/odsouzeného skrze individuální program zacházení, který schvaluje příslušný ředitel věznice, či jeho zástupce. Tento program zacházení je výchovným nástrojem penitenciárního resocializačního procesu. Programy zacházení ve VTOS jsou klíčové pro započítání změny chování u odsouzeného. Dochází zde skrze program k přijetí odpovědnosti odsouzeného za spáchaný trestný čin a slouží i k naplňování účelu trestu ve věznicích. Na programu zacházení se podílí tým odborných zaměstnanců Vězeňské služby ČR. Speciální pedagog, psycholog, sociální pracovník a vychovatel vytvoří individuální program zacházení tak, aby docházelo k cílenému, komplexnímu a efektivnímu působení na osobnost, hodnoty a postoje odsouzeného (Anonym, 2011: s. 12-13). Právní zakotvení programu zacházení a jeho aktivit se nachází v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody, což je zákon 169/1999 Sb. a ve vyhlášce 345/1999 Sb.

---

⁹ Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/novinky/>

¹⁰ Dostupné z: <http://www.rozvojprogramu.cz/o-projektu>

¹¹ Dostupné z: <http://www.rozvojprogramu.cz/reintegracni-program>

Dříve se programy zacházení diferencovaly dle délky trestu odnětí svobody a spolupráce odsouzeného. Jednalo se o klasický Program zacházení a Minimální program zacházení. Klasický program zacházení se ukládal každému odsouzenému a kladl se důraz na individuální přístup a náplň programů se sestavovala dle takových aktivit, které co nejefektivněji dopomohou k resocializaci. Ten kdo tento program odmítl plnit, tak se mu uložil minimální program zacházení, který sloužil k zajištění chodu a údržby věznice. Jednalo se zejména o pracovní aktivity, které se ukládaly odsouzeným s ohledem na jejich zdravotní stav. Minimální program zacházení se mohl uložit i odsouzeným, kteří měli trest odnětí svobody stanoven do šesti měsíců (Anonym, 2011: s. 12).

Dnes programy zacházení prošly určitou proměnou a dle novely Řádu o výkonu trestu odnětí svobody, který upravuje Vyhláška č. 345/1999 Sb. se programy zacházení dělí na¹²:

- Minimální program zacházení
- Program standardního zacházení
- Program speciálního zacházení
- Program výstupního zacházení

Program zacházení obsahuje aktivity, které se vždy specializují na jinou oblast v rámci resocializačního působení. Celkem čítá program zacházení 5 oblastí aktivit. Tyto aktivity jsou členěny na pracovní, vzdělávací, speciálně-výchovné, zájmové a na oblast utváření vnějších vztahů. Do oblasti pracovních aktivit spadá zaměstnávání, práce k zajištění každodenního chodu věznice a pracovní terapie pod vedením odborných zaměstnanců VSČR. Vzdělávacími aktivitami se rozumí aktivity jako:

- vzdělávání zprostředkované středním odborným učilištěm
- vzdělávání pod vedením zprostředkované odbornými zaměstnanci VSČR
- vzdělávání na základní, střední, vyšší i vysokoškolské úrovni spolu se vzděláváním skrze kurzy

Speciálně výchovné aktivity působí na odsouzeného na sociální, speciálně pedagogické, psychologické a terapeutické úrovni. Tato oblast se zaměřuje u odsouzeného na jeho osobnost, příčinu a důsledky trestné činnosti, rizika a kriminogenní potřeby a na změnu myšlení, postojů a chování odsouzeného. Zájmové aktivity působí na odsouzeného v oblasti rozvíjení schopnosti, vědomostí a sociálních dovedností. Rozvíjení těchto oblastí se provádí

---

¹² Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-valdice-95/vykon-vezenstvi-366/vykon-trestu/program-zachazeni-4970>

buď na základě individuálních zájmových činností či skupinových (Kalvodová, 2012: s. 136). Poslední oblast, což je oblast utváření vnějších vztahů, je velice důležitá z hlediska podpory rodinného zázemí odsouzeného. U odsouzeného se podporuje a zajišťuje sociální zázemí, rodinné zázemí a pomáhá se mu k plynulé aklimatizaci na život na svobodě. (Anonym, 2011: s. 19).

Konkrétní aktivity programu zacházení

Konkrétní aktivity programu zacházení se liší i dle oddělení. Jiné aktivity jsou nabízeny na specializovaném oddělení, na výstupním oddělení a v případě uložení minimálního programu zacházení na běžném oddělení pro VTOS. Repertoár aktivity se liší i věznic od věznice. Tyto informace jsme měli možnost získat z interních zdrojů nejmenované věznice, kde jsem vykonávala výzkumnou činnost pro praktickou část diplomové práce. Formuláře určitých druhů programu zacházení budou k nahlídnutí v přílohách č. 1, 2, 3.

Při analýze programů zacházení je možné sledovat rozdílnosti v rámci různých oddělení. Nejširší repertoár aktivit nabízí v nejmenované věznici specializované oddělení. Kde je cílem spolu s terapiemi a aktivitami vyvolat u odsouzeného pocit viny a uvědomění si závažnosti kriminálního jednání. Je zde kladen důraz na drogovou minulost odsouzeného, která byla spouštěčem pro páchaní TČ. Terapie jsou zaměřené na odbourávání závislosti na omamných látkách spolu s cílem změnit u odsouzeného postoj ke svému životu. V rámci aktivit je odsouzený povinen plnit práce potřebné pro oddělení a věznici. V oblasti vzdělávacích aktivit může využít například právní vědomí, sebeobslužné aktivity, dokončení základního vzdělání, občanskou výchovu více viz. příloha č. 1. U speciálně výchovných aktivit je možné využívat skupinové psychoterapie, hathajógu, arteterapii, sociálně právní poradenství více viz. příloha č. 1. Do zájmových aktivit spadají různé kulturní akce v rámci extramurálního programu, což jsou výjezdy na kulturní akce mimo věznici. Specializované oddělení zahrnuje náplně programu zacházení také oblast utváření vnějších vztahů, do které především spadají sociální vazby a jejich podpora spolu se sociálním zázemím. Při porovnání programu zacházení na výstupním oddělení můžeme sledovat také bohatý repertoár s tím rozdílem, že zde jsou již více podporovány aktivity spojené s přípravou na svobodu. Již zde započíná navázání spolupráce se sociálním kurátorem, či pracovníkem PMS v rámci oblasti utváření vnějších vztahů, odsouzený se připravuje na přechod do občanského života. K tomu dopomáhají opět extramurální programy, které dopomáhají odsouzenému adaptovat se na prostředí mimo

věznici v rámci častějších vycházek za dohledu sociální pracovníce viz příloha č. 2. Největší rozdílnost můžeme vidět při analýze těchto konkrétních aktivit a oddělení, když nahlédneme do náplně minimálního programu zacházení. Tento program zacházení se uplatňuje na tzv. běžném oddělení viz. příloha č. 3. Hlavním cílem je, aby odsouzený dodržoval právní normy vězeňského prostředí a podílel se na chodu věznice v rámci pracovních aktivit. V oblasti speciálně výchovných aktivitách se převážně ani žádná aktivita nestanovuje. V rámci vzdělávání je zde zahrnuta pouze občanská nauka a zájmové aktivity se eliminují na obecný zájmový kroužek (Interní materiál VSČR).

Resocializační program – 3Z

Program 3Z což znamená „**Zastav se, zamysli se, Změň se**“ je specifický resocializační program, který momentálně realizuje VSČR. Dříve tento program vznikl na základě spolupráce mezi Vězeňskou službou ČR a Probační a mediační službou ČR. Tento nástroj pro resocializaci byl přejat z Velké Británie a aplikován na naše podmínky za pomoci odborného týmu PMS ČR, VSČR ve spolupráci s odborným externím týmem.¹³ V tomto programu se pracuje s určitou skupinou odsouzených, kteří splňují specifická kritéria pro zařazení do tohoto programu. Kritéria jsou následovná do programu lze zařadit odsouzeného za majetkovou trestnou činnost, který žádá o podmíněné propuštění. Jedná se především o delikventy a recidivisty. Na odsouzené se působí pomocí kognitivně-behaviorálních technik. Jde především o to, připravit odsouzeného na zvládnání stresu, emocí a pochopení příčin a následků trestné činnosti. Odsouzený se snaží změnit své postoje a myšlení tak, aby dokázal na svobodě samostatně domýšlet následky svého chování a jednání. V tomto programu se terapeut snaží o vytvoření vnitřní motivace u odsouzeného na základě vytyčení určitých reálných cílů. Tyto cíle si odsouzený určuje sám a učí se pracovat tak se svými vnitřními zdroji, což vede k realistickému pohledu na své schopnosti a dovednosti (Ivanovičová, 2010: s. 24 – 25). Aktivity, které obsahuje program 3Z vedou vyškolení lektoři.¹⁴

---

¹³ Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-kynsperk-nad-ohri78/informacni-servis-1590/aktualitky-straz-291/zastav-se-zamysli-se-zmen-se-13138>

¹⁴ Dostupné z: <http://www.vscr.cz/veznice-ostrov-nad-ohri-88/informacni-servis-1610/aktuality-302/cesta-za-zmenou-zivota-program-zastav-se-zamysli-se-a-zmen-se-ve-veznici-ostrov>

4.3 Probační a resocializační programy

V této podkapitole se budeme především soustředit na probační a resocializační programy, které jsou zprostředkovávány jinými organizacemi a institucemi než je Vězeňská služba České republiky. Pro rozbor určitých programů jsem zvolila zástupce institucí ze státní složky, což je v ČR především Probační a mediační služba a zástupce z neziskového sektoru, kterých je široký repertoár. Státní složka se soustřeďuje jak na sociální práci s pachateli TČ, tak na oběti. V našem případě se dle celkové koncepce diplomové práce budeme zabírat především programy, které jsou pro dospělé pachatele TČ. Neziskové organizace jsme volili dle dostupnosti informačních zdrojů o programech a spolupráce s poskytnutím informací.

Programy Probační a mediační služby

Tato instituce pracuje s pachateli TČ především na rovině postpenitenciární a jako dohledová složka při uložení alternativních trestů, či když je odsouzený propuštěn na tzv. paroly. Činnost probační a mediační služby lze označit jako za specifickou sociální práci, jejíž náplň je legislativně upevněna v zákoně č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě (Ščerba, 2014: s. 388). Parole znamená propuštění odsouzeného na základě určitého posudku a doporučení na půlku uloženého trestu odnětí svobody.¹⁵ Důležitou roli zde hrají pozice a náplň práce probačního a mediačního úředníka. Náplň práce probačního úředníka spočívá především v dohledové činnosti nad propuštěným či odsouzeným, kterému byl soudně uložen alternativní trest či byl propuštěn na půlku. Činnost mediátora je využívána tam, kde je snaha o mimosoudní urovnání a vyrovnání se mezi pachatelem a obětí. Mediační činnost je založena na ideologii restorativní justice (Ščerba, 2014: s. 389 – 391).

Při analýze programů Probační a mediační služby (dále jen PMS) se na jejich stránkách můžeme setkat se dvěma projekty, které se soustředí na proces začleňování osob propuštěných z VTOS. Tyto konkrétní programy budou popsány níže.

---

¹⁵ Dostupné z: https://www.pmscr.cz/images/clanky/letak_Parole.pdf

Křehká šance I, II

Tento typ programu se zaměřuje především na osoby, které zažádají o podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody. Křehká šance je realizována PMS, ale má i svého partnera, což je v tomto případě Vězeňská služba ČR. Tato propojenost jak státní penitenciární složky, tak státní postpenitenciární složky si od své spolupráce slibuje efektivní posílení možnosti sociální integrace a prevence kriminality propuštěných (Roztočilová, Matoušková a kol., 2014: s. 6). Tento projekt má i své klíčové aktivity, které podporují efektivitu a spolupráci penitenciární a postpenitenciární péče. Jedná se o aktivity Victim Impact Training, Rozvoj restorativní praxe, Komise pro podmíněné propuštění, Odborná diskuzní platforma, Monitoring a evaluace projektu a Zahraniční studijní cesty.¹⁶

O podmíněném propuštění rozhoduje speciální komise, která komplexně posuzuje návrh odsouzeného na podmíněné propuštění a následně posudek předá soudu a státnímu zástupci. Soud má v moci návrh na podmíněné propuštění žadatele zamítnout, či schválit. Komise pro podmíněné propuštění úzce spolupracuje právě s PMS, tedy hlavním realizátorem projektu a také se zástupci veřejnosti (Kellner, 2015: s. 16).

Do Křehké šance se ovšem nemůže dostat každý z odsouzených a ne všechny věznice se do tohoto projektu zapojují. O zařazení odsouzeného do programu Křehká šance rozhoduje koordinátor. Koordinátorem je proškolený odborný zaměstnanec věznice. Jeho cílem je motivovat odsouzené ke spolupráci v rámci tohoto programu. Koordinátor oslovuje jen ty odsouzené, kteří splňují určitá kritéria pro to, aby mohli být do projektu zařazeni. Stačí, aby odsouzený splňoval minimálně jedno z definovaných kritérií. Kritéria jsou následující:

- závažná násilná trestná činnost
- závažná majetková trestná činnost
- trestná činnost proti rodině a dětem
- opakované neúspěšné podání žádosti o podmíněné propuštění během aktuálního trestu
- odsouzení s mlutipróblémovou situací (absence sociální zázemí, nezaměstnanost před VTOS, vysoká zadluženost, předchozí závislost na omamných látkách)

Poté jsou zde i kritéria, která jsou definována na základě organizačního hlediska. Odsouzený v tomto případě musí splňovat několik podmínek a to takové že, délka aktuálního pobytu odsouzeného ve VTOS je minimálně 6 měsíců, zařazení do projektu je možné pokud o něj

---

¹⁶ Dostupné z: <https://www.pmscr.cz/krehka-sance-ii/>

odsouzený požádal 4 měsíce před samotným zažádáním o podmíněné propuštění a na závěr je nutný písemný souhlas odsouzeného, že chce spolupracovat (Roztočilová, Matoušková a kol., 2014: s. 6 – 7).

Rozvoj probačních a resocializačních programů

Tento druh projektu je poměrně nový. Při dřívější analýze specifických programů PMS jsme nenašli komplexní program pro cílovou skupinu propuštěných dospělých, či dospělých ve VTOS. Nyní se dostává do popředí nový projekt, který vznikl za podpory švýcarské spolupráce a oslovuje jak mladistvé, tak dospělé klienty.

Cílem projektů nesoucí název „Rozvoj probačních a resocializačních programů“ je zvyšování nabídky speciálních programů, které vedou k resocializaci a prevenci recidivy u osob ve VTOS a propuštěných z VTOS. Probační a mediační služba do tohoto projektu zainteresovala i jako svého hlavního partnera Vězeňskou službu ČR, z důvodu zvyšování efektivity resocializačního procesu.¹⁷

Projekt má 4 stěžejní části:¹⁸

- Projektová rada
- Kognitivně behaviorální programy
- Aliance proti dluhům
- Reintegrační programy

Bod projektové rady je zaměřen především na dohlížející činnost nad rozvíjením a kvalitou probačních a resocializačních programů.¹⁹ Do Kognitivně behaviorálního programu spadají především programy pro mladistvé a řidiče. U mladistvých jde o podporu a rozvíjení stávajícího probačního programu pro mladistvé pachatele, kdy se intenzivně bude zapojovat i rodina mladistvého. Program pro řidiče je zaměřen na rizikové chování řidičů, kteří v důsledku svého řízení jsou trestně stíháni, či odsouzení za trestné činy spojené s dopravou.²⁰ Oblast Aliance proti dluhům je nástrojem proti alarmujícímu faktoru zadluženosti, jež snižuje úspěšné začlenění a žití osob po VTOS v běžné společnosti. Do této aliance je zapojeno několik organizací, které budou zajišťovat plošnou pomoc v tomto ohledu. A díky tomuto

---

¹⁷ Dostupné z: <http://www.rozvojprogramu.cz/>

¹⁸ Dostupné z: <http://www.rozvojprogramu.cz/o-projektu>

¹⁹ Dostupné z: <http://www.rozvojprogramu.cz/projektova-rada>

²⁰ Dostupné z: <http://www.rozvojprogramu.cz/kognitivne-behavioralni-programy>

bodou došlo i k legislativním změnám, které eliminují možnost zadluženosti jedince.²¹ Poslední část s názvem Reintegrační programy se zaměřují na dostupnost různých druhů programů, které se budou poskytovat v celkem 15 věznicích. Oslovovat budou jak osoby ve VTOS, tak jedince vykonávající alternativní tresty či opatření. Do této oblasti spadají různé programy, které se mohou využívat jak komplexně, tak samostatně. Jde o reintegrační programy zaměřující se na získání zaměstnání, finanční gramotnost, rozvoj spolupráce se zaměstnavateli, rekvalifikační trénink a možnost využití svého mentora po dobu prvních 6 měsíců na svobodě.²²

Programy Centra sociálních služeb Praha

Centrum sociálních služeb Praha, je poměrně široce zaměřeno na resocializační a reintegrační programy pro pachatele trestné činnosti a propuštěné osoby z VTOS. Pražská organizace má letitou tradici už od roku 2001, kdy vznikl přímo projekt „Resocializační a reintegrační programy“. Toto centrum se zaměřuje především na dospělé pachatele TČ na muže i ženy od 18 let. V rámci propojenosti a napojení se na další složky penitenciární a postpenitenciární péče se Centrum sociálních služeb Praha aktivně podílí na spolupráci s PMS ČR, VS ČR, MS ČR a určitými neziskovými organizacemi.

Centrum pracuje celkem s pěti moduly:

- Reintegrační program Alfa

Tento program je určen především pro klienty, kteří jsou podmíněně odsouzení, obžalovaní, či obvinění z trestného činu. Cílovou skupinou jsou i klienti, kterým bylo uloženo alternativní potrestání.

- Reintegrační program Beta

Program Beta se zaměřuje na podmíněně propuštěné osoby z VTOS. Do programu může být zařazen jedinec, který podal návrh na podmíněné propuštění a chce pracovat na svém osobnostním rozvoji. Pracuje se vždy na oblasti, která je problémová a jedince dovedla až k páčání trestné činnosti. Program je určen i osobám, které byli propuštěné na podmínku a bylo jim soudně uloženo určité omezení, či povinnost vykonat psychosociální výcvik.

---

²¹ Dostupné z: <http://www.rozvojprogramu.cz/aliance-proti-dluhum>

²² Dostupné z: <http://www.rozvojprogramu.cz/reintegracni-program>

- Reintegrační programy pro osoby propuštěné z VTOS

Do tohoto programu může být zařazen jedinec, který byl zařazen do programu Beta a žádost na podmíněné propuštění mu byla zamítnuta.

- Doprovodné programy pro rodiny a sociální okolí pachatelů trestné činnosti

Tento program řeší především okolí pachatele, který páchal trestnou činnost.

- Specializovaný program pro cizince „IN SIGHTE“

Program In Sichte je poskytován především cizincům, kteří vykonávají nepodmíněný trest odnětí svobody v ČR. Program zajišťuje cizincům poradenství. Jedná se především o cizince, kteří mají jeden ze zákonných pobytů na území ČR.²³

4.4 Resocializační programy – trendy v zahraničí

Jako je v České republice neustále diskutováno nad tím, jak zvýšit úspěšnost resocializace, tak i v zahraničí je toto téma důležitým bodem v oblasti vězeňství a postpenitenciární péče. Na rozdíl od České republiky se zahraniční penitenciarní a postpenitenciární systémy více podílí na výzkumech, které by dopomohly k porovnávání toho, co funguje, co nefunguje a co by v kombinaci určitého prvku mohlo fungovat v rámci resocializačního procesu při nápravě odsouzeného (Biedermaierová, 2011: s. 11).

Níže jsme vybrali zástupce zemí nejen EU, z důvodu reprezentativnosti. Tato podkapitola se bude zaměřovat na trendy a zajímavosti ve světě, co se týká resocializačních programů jak v penitenciarní péči, tak v postpenitenciarní péči. Dalším kritériem pro výběr zemí bylo dostupnost informačních zdrojů jak knižních, tak elektronických.

Spojené státy americké

Napříč celou Amerikou se vězeňské programy snaží neustále rozvíjet a hledat nové možnosti pro efektivní působení na odsouzené skrze určité programy. Podle výzkumů provedeným Doris MacKenzie se dospělo k závěru, že nejúčinnější programy budou rozšiřovány

²³ Dostupné z: <http://www.csspraha.cz/24827-resocializacni-a-reintegracni-programy>

a podporovány ve vězeňském prostředí. Tento výzkum byl proveden ve státu Michigan a týká se to především programů (Miceli, 2009: s. 158):

- Odborného vzdělávání
- Morální terapie
- R and R terapie (terapie pracuje se sebevědomím odsouzeného)
- Kognitivní restrukturalizace
- Kognitivní behaviorální léčba sexuálních násilníků
- Hormonálně – behaviorální léčba sexuálních násilníků
- Chirurgická léčba sexuálních násilníků
- Multi – systémová práce s mladistvými
- Léčba drogové závislosti v rámci komunity

Tyto nástroje pro zefektivnění resocializace a reintegrace pachatele zpět do běžného života jsou měřeny speciálním nástrojem. Tento nástroj se nazývá C.P.A.I., jde o evaluační nástroj a sleduje především realizaci programů a jejich úspěšnost (Lownkamp, 2006: s.581). C.P.A.I. znamená Correctional Program Assessment Inventory, což v překladu znamená Inventář s posouzením nápravných programů. Tento program může být chápán i jako měřítko pro recidivu (Cullen a kol., 2014: s. 6 – 7).

Dánsko

Dánsko využívá v rámci penitenciárních programů velice specifický model. Tento model je založen na tzv. systému otevřených věznic. Funkce trestu na bázi izolace zde zachována do jisté míry je, ale tento způsob věznice nutí odsouzeného k samostatnosti, namísto rigidního přijímání a plnění vězeňského řádu. V tomto ohledu jedinec není veden k samostatnosti, ale neustále je jeho čas řízen a náplň zajišťována ze strany vězeňské služby a jejích odborných zaměstnanců.²⁴

Ve věznici jsou různé aktivity, které odsouzení mohou využívat ke zdokonalování sama sebe a odstraňování sociálně patologických hodnot a postojů vůči společnosti. Podporují se zde programy na rozvoj sociálních a rodinných vztahů, vzdělávací programy i speciálně výchovné. Odsouzení se musí aktivně podílet na aktivitách a na chodu své skupiny. Skupina

---

²⁴ Dostupné z: <http://www.nopenguins.com/danish-open-prison>

sčítá 12 členů, kteří mají své sociální zázemí s kuchyňkou a koupelnou a dvěma ložnicemi. Skupina je pod dohledem jednoho sociálního pracovníka a jednoho strážníka/dozorce. Do tohoto systému jsou zařazováni téměř všechny druhy trestné činnosti. Tento program je i speciálně vyvíjen pro závažné trestné činy a méně závažné trestné činy tak, aby naplňoval potřeby a náležitosti s tím spojené.

Švédsko

Ve švédském vězeňském prostředí jsou programy zacházení s odsouzenými zaměřovány především na pracovní činnosti. Odsouzení musí pracovat 6 hodin denně od pondělí do pátku. Tento přístup má umožnit odsouzeným vytvoření pracovních návyků. Pracovní aktivity jsou zaměřeny na montážní činnosti, údržbářské činnosti nebo pracovní činnost ve vězeňské prádelně. Za pracovní činnosti si mohou vězni vydělat určitou částku.

Stejně jako má český vězeňský systém možnost vzdělávání odsouzených, tak tuto oblast podporuje i švédský systém. Odsouzený může na částečný či plný úvazek studovat. Studium garantuje vězeňská služba a probační služba Švédska. Rozdílnost v možnosti doplnění vzdělání či rekvalifikace od České republiky je v tom, že Švédsko má daleko širší repertoár. Do vzdělávacího vězeňského programu je zainteresováno až 120 středoškolských profesorů. Další z programů jsou například rehabilitační programy speciálně vytvořené pro drogově závislé odsouzené, agresivní odsouzené i sexuální násilníky. Tyto programy jsou zprostředkovávány skrze skupinové terapie, sezení či individuální terapie, sezení. Následně jsou základní programy doplňovány právě pracovními činnostmi či vzdělávacími činnostmi.

Švédský vězeňský systém má vytvořen, na základě zkvalitňování resocializačních programů, vědecký panel. Tento panel sleduje a testuje účinnost těchto programů a následně se uděluje akreditace jenom těm programům, které vyjdou z testování jako nejvhodnějším nástrojem pro resocializaci odsouzených. Otestované programy se dále aplikují plošně na všechny odsouzené.²⁵

Velká Británie

I přes kontroverzní názory, kdy jdou proti sobě vlny příznivců a odpůrců humanizace věznic se Velká Británie snaží trest odnětí svobody aplikovat nejen jako nástroj pro izolaci

---

²⁵ Dostupné z: <https://www.kriminalvarden.se/swedish-prison-and-probation-service/rehabilitation/>

odsouzeného, ale i především jako nástroj resocializace. Vězeňský systém Velké Británie se potýká s nedostatkem financování. Tato skutečnost se odráží i ve vytváření resocializačních programů, které by vedly k efektivnímu zacházení s odsouzenými v rámci resocializačního procesu. Tuto situaci měl změnit tzv. Green paper, který zveřejnila Justice Secretary Ken Clarke. Tento spis obsahuje možnosti rehabilitace odsouzených, které by měly směřovat ke snížení recidivy ve Velké Británii. Mimo jiné tato kniha podporuje ukládání alternativních trestů a mimosoudních vyrovnání mezi pachatelem a obětí, což je oblast restorativní justice.²⁶

Velká Británie využívá podobných resocializačních technik jako jiné země EU. Moderní britské soudnictví se snaží v rámci resocializačních programů ve věznicích zahrnout co nejvíce aktivit, které jsou smysluplné pro odsouzené. Především ve smyslu změny hodnot, postojů a idejí odsouzeného. V penitenciárním prostředí pracují se vzdělávacími aktivitami, výchovně-vzdělávacími aktivitami, které se snaží u odsouzeného položit základy dovedností, které mu umožní snazší adaptaci a žití na svobodě. Do programu jsou zahrnuty i psychoterapie, které pracují s osobností pachatele na různých úrovních mimo jiné i s drogově závislými pachateli. V určitých případech se s pachatelem pracuje následně i po propuštění z VTOS. Na svobodě dále s jedincem pracuje místní probační služba, která pokračuje v resocializačním procesu svými podpůrnými programy.²⁷

Momentálně jeden z nejúspěšnějších programů je podpůrný program na znovuuvedení jedince do společnosti. Tento program funguje od roku 2011 a je financován z prostředků dobročinných sbírek a charity. Jediným cílem je eliminace recidivy. Propuštěným poskytují finanční prostředky k zajištění bydlení, vzdělání a zaměstnání. Tyto tři složky jsou vnímány jako stěžejní pro zvýšení úspěšné resocializace.²⁸

Polsko

Resocializační programy, se kterými pracují v Polsku, jsou založeny především na podpoře bydlení a finanční samostatnosti u odsouzeného a následně propuštěného z VTOS. Jako většina věznic se i zde snaží o zaměstnávání odsouzených již ve výkonu trestu odnětí svobody, aby došlo k vytvoření návyků na pracovní režim dne (Iwanowska, 2013: s. 38).

---

²⁶ Dostupné z: <http://www.politics.co.uk/reference/prison-rehabilitation>

²⁷ Dostupné z: <http://www.politics.co.uk/reference/prison-rehabilitation>

²⁸ Dostupné z: <https://www.prisonphone.co.uk/rehabilitation-in-uk-prisons-which-methods-are-working-and-which-are-not/>

Podpůrné programy se zabývají několika oblastmi u jedince, který prošel penitenciárním prostředím. Jsou to například (Iwanowska, 2013: s. 39):

- Programy sociálních dovedností
- Programy na rozvoj kognitivních funkcí
- Programy na posilování rodičovských rolí
- Programy na posilování sociálních rolí
- Terapeutické programy na zvládnání agresivity, sebepoškozování
- Vzdělávací programy
- Programy pro přípravu života na svobodě (finanční gramotnost, kariérní poradenství)
- Terapeutické programy pro prevenci zneužívání návykových látek

I přes veškeré snahy je nejtěživějším problémem v rámci resocializace uplatnění odsouzených a následně propuštěných z VTOS, na trh práce. Polsko spolupracuje s evropským projektem na podporu zaměstnání EQUAL. Na základě tohoto projektu byl vytvořen program „Wyjść na prostą”, neboli „SVOBODA“. Cílem tohoto projektu bylo prolomit bariéry mezi uplatněním se na trhu práce a osobou se záznamem v rejstříku trestů. Tzv. speciální tým sestavený z odborníků na zvýšení zaměstnanosti radil propuštěným z VTOS a zprostředkoval jim tzv. kariérní poradenství (Iwanowska, 2013: s. 39).

Dalším zajímavým programem na podporu resocializace odsouzených a následně propuštěných je program „Możemy więcej”. Tento program se zaměřuje především na socializaci a vzdělávání. Jiný program s názvem „Powrót do wolności / Návrat ke svobodě” se zaměřuje na zlepšování odborných schopností a dovedností odsouzených. Cílem tohoto programu je změna myšlení a pohledu na život u odsouzeného. A dále stojí za zmínku zajímavý program s názvem „Nowa droga dla byłych więźniów / Nová cesta pro bývalé vězně”. Tento program propojuje nestátní složky a instituce se státními složkami penitenciární a postpenitenciární péče. Na základě tohoto propojení vzniká tzv. kontinuální péče o odsouzené a propuštěné osoby z VTOS. Tento program zahrnuje široký repertoár jiných programů na podporu a rozvoj různých oblastí (Iwanowska, 2013: s. 40).

Shrnutí

Stěžejním pro tuto kapitolu byl rozbor aktivit programů zacházení spolu s rozбором druhů programu zacházení ve vězeňském prostředí. Můžeme se zde dočíst o odlišnostech, které vznikly nedávnou novelou ŘVTOS v oblasti programů zacházení. Jsou zde rozebrány i možnosti resocializačních programů postpenitenciární péče. Novinkou v této oblasti je především aktivita Probační a mediační služby, kdy se zasloužila o vznik komplexního resocializačního programu pro mladistvé a především pro dospělé odsouzené. Dále jsou zmíněny programy Centra sociálních služeb hlavního města Praha. Druhy těchto programů byly voleny z důvodu komplexnosti při poskytování postpenitenciární péče.

Jako zajímavost jsme na závěr uvedli několik zahraničních trendů z praxe v oblasti resocializačních programů, kdy si můžeme srovnat odchylky a kongruenci se zahraničími trendy.

5. Projekt výzkumného šetření

V této části diplomové práce bude popsána metodická část, která je stěžejní pro vyplývající výsledky práce. Zahrnut je zde popis kvalitativního přístupu a modifikovanou zakotvenou teorii, jež byly zvoleny pro tuto diplomovou práci, dále popis výzkumných metod a techniku sběru dat. V závěru kapitoly bude rozpracováno téma resocializace z pohledu odborníku penitenciární a postpenitenciární péče na základě poznatků zjištěných z výzkumného šetření a to formou diskuze. Tento projekt vychází z teoretického konceptu, který je rozpracován v teoretické části diplomové práce a z odborných poznatků nabytých prostřednictvím expertních rozhovorů během výzkumu.

V průběhu výzkumu jsem využila konzultací s odborníkem z Institutu pro kriminologii a sociální prevenci a se zaměstnancem Akademie věd ČR. Konzultace se týkaly projednávání metodologického postupu při sběru dat a jejich následné analýzy a prezentaci.

5.1 Výzkumný cíl a formulace výzkumných otázek

Cílem zvoleného výzkumného šetření bude analýza expertních rozhovorů a vytvoření návrhu na změnu programu zacházení a aktivit postpenitenciární péče. Rozhovory budou analyzovány pomocí obsahové analýzy spolu s třemi druhy kódování, které jsou využívány ve výzkumném designu zakotvené teorie. Jedná se o kódování otevřené, axiální a selektivní kódování, což bude vést k teorii zakotvenou v datech na, jejímž základě se bude dosahovat cíle diplomové jako je návrh na změnu programu zacházení, jako resocializačního nástroje v penitenciární praxi a korekce aktivit v rámci postpenitenciární praxe v návaznosti na resocializační proces. Hlavní výzkumné otázky jsou specifikovány na téma resocializačního působení a programů penitenciární a postpenitenciární péče.

V rámci výzkumného cíle byly definovány tyto výzkumné otázky:

1. Jaká jsou pozitiva a negativa programů zacházení?
2. Jaká jsou pozitiva a negativa aktivit postpenitenciární péče?
3. Je důležité propojení postpenitenciární složky s penitenciární složkou v rámci úspěšného resocializačního procesu?

4. Co byste navrhovaly za změny, aby byla resocializace osob v a po VTOS co nejefektivnější?

5.2 Účastníci výzkumu a jeho průběh

Na výzkumném vzorku se podíleli odborníci z oblasti penitenciární a postpenitenciární péče. Vzorek celkově sčítá 7 participantů z nichž jsou 3 z oblasti postpenitenciární péče a 4 z oblasti penitenciární péče. Výzkumný vzorek a sběr dat byl realizován ve Středočeském kraji. Lokalita byla zvolena z důvodu dostupnosti sběru dat. Rozhovory byly realizovány v terénu, tedy přímo na pracovištích odborných zaměstnanců. Při rozhovorech byl kladen důraz na omezení rušivých elementů, které by mohly do rozhovoru zasahovat.

Všichni zvolení participanté se na výzkumu účastnili dobrovolně. Jedná se o participanty z různých pracovních oblastí. Z penitenciární oblasti se k dané problematice se vyjadřoval sociální pracovník, psycholog, speciální pedagog, vychovatel VSČR. Toto zastoupení bylo voleno na základě odbornosti a praxe, kterou tito participanté mají v rámci tvoření programů zacházení a s resocializačním procesem uvnitř věznice. Z oblasti postpenitenciární péče se účastnili expertního rozhovoru 1 sociální kurátor a 2 sociální pracovníci z oblasti resocializačních programů v rámci postpenitenciární péče v zastoupení neziskových organizací poskytující takovouto péči.

Participanté byli zařazeni do výzkumného vzorku na základě svých životních zkušeností a praxe v daném oboru a problematice. Při nepravděpodobnostním záměrném výběru tohoto vzorku hrálo roli expertovo institucionální zařazení.

Tabulka č. 2: Výzkumný vzorek participantů z penitenciární oblasti

Penitenciární oblast		
Pracovní pozice	Praxe v oboru	Motivace k výkonu práce
Vězeňský psycholog	17 let	Finanční ohodnocení, jistota
Speciální pedagog	17 let	Finanční ohodnocení
Vychovatel/Terapeut	18 let	Finanční jistota
Sociální pracovník	14 let	Jistota

Tabulka č. 3: Výzkumný vzorek participantů z postpenitenciární oblasti

Postpenitenciární oblast		
Pracovní pozice	Praxe v oboru	Motivace k výkonu práce
Vedoucí referátu - kurátor pro dospělé	12 let	Vlastní zájem a přesvědčení pomáhat
Vedoucí služby Vězeňský program v n.o.	8 let	Vlastní přesvědčení potřebnosti pomoci v této oblasti
Manažer vězeňského programu v n.o.	5 let	Rozmanitost

Průběh výzkumu

V rámci zahájení výzkumného šetření jsme si sestavili okruhy a témata, ze kterých dále vplynuly hlavní výzkumné otázky k polostrukturovanému rozhovoru. Prvotní strukturu a obsah otázek jsem konzultovala se dvěma vybranými odbornými výzkumnými pracovníky, aby došlo k co nejužší specifikaci daného problému a rozhovor nebyl pojat široce.

Abych předešla nejasnostem a případnému nedorozumění při konkrétních rozhovorech s participanty, učinila jsem předvýzkum. Tento předvýzkum byl učiněn se sociálním kurátorem z oblasti postpenitenciární péče a vězeňským psychologem, který zastával pozici penitenciárního pohledu. Okruh otázek se po tomto předvýzkumu znovu a ještě více zkonkretizoval a transformoval tak, aby byl rozhovor co nejefektivněji veden a rozvržen.

Celkově byl výzkum realizován v období od července 2016 do ledna 2017. Největší bariérou bylo získání souhlasu k účasti participantů z oblasti postpenitenciární péče. Z této oblasti bylo osloveno dohromady 13 sociálních kurátorů pro dospělé ze středočeského kraje, plzeňského kraje a z Hlavního města Prahy. Z tohoto vzorku byl ochotný dobrovolně se podílet na výzkumném šetření pouze jeden sociální kurátor. Ostatní postpenitenciární participanti zanechali mou žádost bez odezvy, či již na pozici nepracovali, nebo byli na mateřské dovolené. Následně jsem na doporučení neziskové organizace Za Branou oslovila 4 neziskové organizace věnující se postpenitenciární péči. Z těchto 4 organizací byly ochotni spolupracovat 2 organizace a to Romodrom o.p. s. a Rubikon centrum z. s. Do výzkumného vzorku jsem chtěla zahrnout i participanta z oblasti státní postpenitenciární péče a oslovila jsem dohromady 15 probačních úředníků ze Středočeského kraje, Plzeňského kraje a Hlavního města Prahy. Bohužel mi ani jeden z oslovených neodpověděl na mou žádost a zanechal moji žádost bez odezvy.

Dále jsem se obrátila na odborníky z oblasti penitenciární péče a všichni oslovení souhlasili s uskutečněním výzkumu a rozhovorem. Jelikož je tento vzorek specifický pojí se s tím i specifická pravidla pro zprostředkování rozhovoru. Nejprve jsem musela napsat oficiální dopis, kde byl popsán záměr a cíl výzkumu. Tento dopis jsem zaslala k rukám ředitele příslušné věznice a čekala jsem na vyjednání vstupu do věznice. Tento proces trval jeden měsíc, než jsem byla vyrozuměna o tom, že je mi povolen vstup do věznice za účelem výzkumu. Z penitenciární oblasti byli záměrně vybráni ti odborní zaměstnanci, kteří se podílí na procesu resocializace a na vzniku programu zacházení u odsouzeného. Týká se to tedy pozice psycholog, speciální pedagog, vychovatel/terapeut, sociální pracovníce. Měla jsem možnost uskutečnit rozhovor i s vězeňským kaplanem, ale následně mě vyrozuměl, že si nepřeje být do vzorku zařazen, což bylo respektováno. Rozhovory se realizovaly ve věznicích Středočeského kraje.

Do výzkumu jsem záměrně zařadila zástupce penitenciární a postpenitenciární péče, aby došlo k zastoupení všech možných názorů z různých pozic přímé péče s pachatelem TČ. Oslovená skupina participantů byla specifická a velice složitě se vytvářel finální vzorek. Jak oblast penitenciární, tak oblast postpenitenciární si hlídá určitý odstup od medializace a různé typy výzkumů jsou pro ně velice zatěžující, jelikož jejich personální obsazení je poddimenzované. Toto byl pravděpodobně jeden z hlavních důvodů neúčasti zástupců z Probační a mediační služby ČR. Realizace výzkumu byla pro mne velice náročná a dlouhá cesta. Nejvíce času jsem trávila čekáním na vyrozumění o účasti ze strany oslovených participantů.

Etické otázky výzkumu

Pro výzkum byl zvolen kvalitativní přístup a s tímto přístupem se vážou i určité etické otázky. Výzkumník se musí řídit určitými zásadami při realizaci výzkumného šetření, aby nedocházelo k následným nedorozuměním či nařčení z neprofesionálního přístupu (Hendl, 2005: s. 155). Jelikož byl zvolen pro sběr dat rozhovor, je nutné na začátku stanovit určité zásady dle etiky vedení rozhovoru.

Důležité zásady spočívají v zachování soukromí/anonymity, emočního bezpečí a v informovaném souhlasu o dobrovolném podílení se participantů na výzkumném šetření a se zpracováním jejich ústního sdělení (Švaříček, Šedřová. 2007: s. 45 – 48).

Před každým rozhovorem byl nejdříve potenciální participant vyrozuměn elektronickou poštou o tom, zda má zájem o dobrovolném podílení se na výzkumném šetření, kdy jsem vždy uvedla cíl a oblast výzkumu spolu s příloženým okruhem otázek. Po písemném elektronickém souhlasu se přešlo ke kroku osobní schůzce. Veškeré schůzky se prováděly v terénu a místo bylo voleno ze strany participanta tak, abychom nebyli nijak rušeni. Rozhovory byly zaznamenány pomocí audio nahrávky. Na audionahrávky byl zaznamenáván ústní souhlas ze strany participanta, že se rozhovor může nahrávat a bude sloužit pro účely výzkumu v diplomové práci. Rozhovor byl veden vždy tak, aby došlo k uvolnění a navození přátelské atmosféry a zároveň jsem si zachovávala objektivní odstup, aby nedocházelo k případným sympatiím či antipatiím z mé strany vůči participantovi. Po dokončení rozhovoru jsem poděkovala za čas a spolupráci. Každého z participantů jsem vyrozuměla o možnosti poskytnutí výsledků z výzkumného šetření a následně jsem se rozloučila.

5.3 Získání dat a jejich interpretace

Praktická část diplomové práce využívá kvalitativního přístupu v rámci výzkumného šetření spolu s designem zakotvené teorie. Tento přístup byl zvolen z důvodu definovaného tématu a cíle. Kvalitativní přístup dává možnost hloubkově porozumět definované problematice a je zde větší prostor k vytvoření určité teorie ve smyslu zjištěných údajů. Výhodou je i výstup, který vytváří v rámci zvoleného přístupu komplexní pohled (Olecká, Ivanová, 2010: s. 10). Interpretace dat kvalitativního přístupu se bude odvíjet od zvoleného designu. V našem případě byl zvolen design zakotvené teorie, která má svůj prvotní základ v pozitivismu, pragmatismu a symbolického interakcionismu. Zakotvenou teorii první popsal ze sociologického hlediska Glaser a Staruss, dále se pak rozvíjela do dalších vědních disciplín, jako je například psychologie a pedagogika. Sledovaným cílem zakotvené teorie je vybudování teorie zkoumaného jevu (Řiháček, Hytych, 2013: s. 44). Jelikož diplomová práce má za cíl návrh na změnu programu zacházení a aktivit postpenitenciární péče, považuji za vhodné zvolit právě tento přístup.

Pro sběr dat bylo zvoleno expertní interview, které bylo vedeno polostandardizovanou formou. Interview bylo zachyceno audiozáznamem. Expertní interview je metoda rozhovoru, kdy oslovujeme odborné zaměstnance z konkrétní oblasti našeho zájmu (Reichel, 2009: s. 135). V našem případě se jednalo o zaměstnance institucí penitenciární složky a postpenitenciární složky. Při vyhledávání participantů jsme zvolili metodu

záměrného účelového výběru. Tento výběr je velice rozšířenou metodou při volbě kvalitativního přístupu. Smyslem výběru je cílené vyhledávání potencionálních účastníků do výzkumného šetření. Předem si definujeme konkrétní požadavky a vlastnosti, které by měl participant splňovat (Miovský, 2006: s. 135). V našem případě se jednalo o vzorek participantů, kteří splňují vlastnosti a kritérium praxe v oblasti penitenciární či postpenitenciární péče. Vzorek participantů byl sestaven pomocí konkrétní metody záměrného účelového výběru a to **metodou záměrného účelového výběru přes instituce**. (Miovský, 2006: s. 138). Jako sekundární metoda při interview bylo využito pozorování, jež se řídí pravidlem **epoché**. Pravidlo epoché je využíváno v pozorování tehdy, když je nutné odprostit se od svých subjektivních názorů a předsudků vůči tématu a případných sympatií a antipatií vůči participantům. Výzkumník se musí cíleně zdržet domněnek a očekávání od výzkumného šetření (Miovský, 2006: s. 147).

Pro samotnou analýzu dat, v tomto případě expertního interview, byla zvolena metoda obsahové analýzy v kombinaci otevřeného a axiálního kódování, které je nejčastěji využívanou metodou pro zobrazování dat u zakotvené teorie. O zakotvené teorii se bude pojednávat blíže níže. Při otevřeném kódování rozhovoru je vhodné volit jednoslovné nebo dvouslovné kódy pro následné vytváření konceptu (Řiháček a Hytych, 2013: s. 48).

Technika transkripce

U kvalitativního přístupu lze zobrazovat data několika způsoby. Pro diplomovou práci byla zvolena technika doslovné transkripce. Transkripce se využívá především, když je pro sběr dat zvoleno interview a jsou třeba převést mluvené data do písemné podoby. Pro další práci s daty je potřeba tento krok splnit (Hendl, 2005: s. 208).

Zakotvená teorie a kódování

Design zakotvené teorie byl zvolen záměrně, jako nejvhodnější metoda pro zobrazení a interpretaci kvalitativních dat. Zakotvená teorie se snaží o induktivní odvozování určitých oblastí z výzkumu (Strauss a Corbinová, 1999: s. 14 – 15). Cílem diplomové práce je návrh na změnu programů zacházení a aktivit postpenitenciární péče a tento design nám umožní objevit nedostatky či případné návrhy na kýženou změnu pro zvýšení efektivity v resocializaci

dospělých pachatelů během a po výkonu trestu odnětí svobody. Vznikající teorie bude pevně zakotvena v datech, které byly pořízeny v průběhu výzkumu formou expertního interview.

Při sestavování vzorku pro tento výzkum bylo cílem obsáhnout takový okruh participantů, kteří spadají jak do sféry státní postpenitenciární péče, tak postpenitenciární péče poskytované skrze neziskový sektor. Druhý okruh osob byl volen tak, aby došlo k zajištění co nejrepresentativnějšího vzorku v penitenciární oblasti. Zastoupení byli tedy všichni odborní zaměstnanci, kteří se podílí na sestavování programu zacházení. Celkový vzorek tedy čítal zástupce ze všech odborných pozic, které se vztahují k přímé postpenitenciární, či penitenciární péče, čímž bylo dosaženo důležité saturace.

V zakotvené teorii (dále jen GT) je velice důležitá teoretická nasycenost. GT se snaží o zachycení různorodých konceptů a jejich vztahů a tím dochází k syčení nově vznikající teorie (Řiháček a Hytych, 2013: s. 51). V případě diplomové práce došlo k nasycení již na začátku při výběru výzkumného vzorku. Okruh participantů byl zvolen na základě plošného zastoupení odborníků penitenciární a postpenitenciární péče.

K tomuto designu se váže i specifický způsob zobrazování dat u rozhovorů. Při analýze se využívají tři techniky kódování a to otevřené, axiální a selektivní. Kódovací procedury se mohou prolínat a výzkumník dle svých potřeb mezi nimi přechází. Při zpracování dat v textové podobě se vždy začíná otevřeným kódováním a v závěru analýzy se využívá selektivní kódování. V průběhu kódování si výzkumník vede do textu, či mimo něj poznámky, které budou zdůvodňovat vznikající teorii (Hendl, 2005: s. 248).

U otevřeného kódování se výzkumník snaží rozebrat přeepsaná data na určité kategorie. Může se k textu přistupovat stylem, kdy kódujeme buď jednotlivá slova, věty či celé odstavce. Jednotlivým úryvkům se následně přiřazují jména a tím dochází k pojmenování kategorií. Snažíme se tedy o konceptualizaci získaných dat (Řiháček a Hytych, 2013: s. 48). Dalším krokem při otevřeném kódování je vytváření dimenzí a přiřazování vlastností kategoriím. Tento proces nám umožňuje vytvářet dále vztahy mezi kategoriemi, subkategoriemi a hlavními kategoriemi. Při vytvoření dimenzí a vztahů mezi kategoriemi přistupujeme

k axiálnímu kódování. Axiálním kódováním se snaží výzkumník o vytvoření souvislostí mezi kategoriemi. Na závěr výzkumník přistoupí k selektivnímu kódování, při kterém jde o identifikaci hlavních témat a zaměřuje se na grafické znázornění jevů. Následně se výzkumník snaží o konceptualizaci příběhu (Švaříček, Šed'ová, 2007: s. 90 – 92) .

Obrázek č. 1: Schéma výzkumného procesu u metody zakotvené teorie²⁹

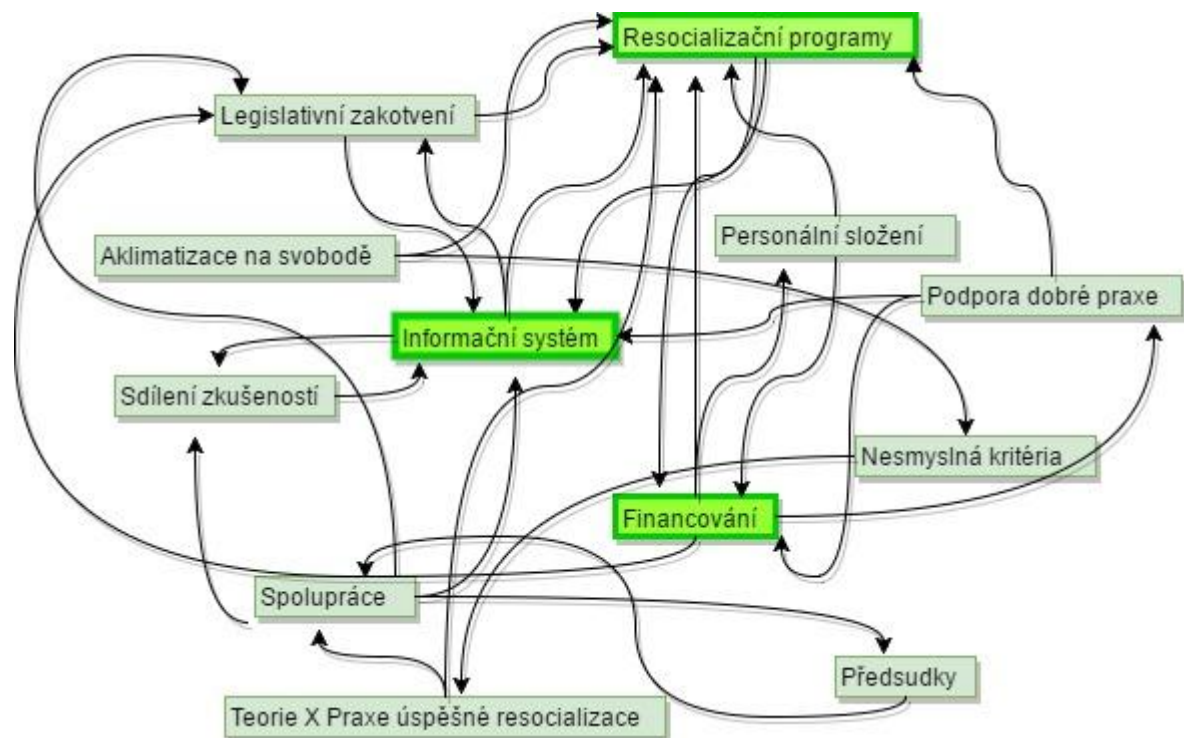
5.4 Prezentace výzkumu

V této kapitole se budeme věnovat popisu průběhu analýzy a zobrazování dat výzkumu. Popsány budou jednotlivé kroky v kódování spolu s grafickým znázorněním. V závěru již bude rozpracován výsledek a cíl výzkumu. Vše se ještě bude rozebírat v 6. kapitole, což je diskuze, která rozvede níže uvedené výsledky v širších souvislostech.

²⁹ ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6382-2., str. 47

Obsahově kategoriální analýza

Obr. č. 2: Schéma konceptů z obecných kategorií - výsledek otevřeného kódování

Výše znázorněné schéma představuje systém otevřeného kódování. To, co je graficky znázorněno, je již konečná fáze otevřeného kódování, kdy jsou vykrytalizované koncepty a připraveny na další zpracování. Šipky, které se propojují mezi sebou navzájem, označují vztahy mezi sebou. Tři koncepty jsou zvýrazněné jinou barvou, což má svůj důvod. Tyto zeleně označené koncepty jsou nejvíce zdůrazněné proto, že se k nim vázalo nejvíce vytvořených kódů. Před touto procedurou jsem ze 7 rozhovorů vytvořila 110 kódů, které se následně zpracovávaly dále, kdy cílem bylo tyto data konceptualizovat. Souhrn kódů vytvořených pomocí otevřeného kódování je uveden v příloze č. 5. Dalším krokem bylo axiální kódování, které mělo za cíl tyto koncepty sestavit do obecných kategorií a hledat mezi nimi souvislosti, které povedou k odhalení kauzálních vztahů. O tomto kroku budeme pojednávat níže.

V této části diplomové práce se budeme věnovat popisu vykrytalizovaných konceptů, vyvozených na základě již zmíněných 110 kódů, vytvořených v první fázi otevřeného kódování. Kategorie neboli koncepty, které jsou výše v grafickém znázornění uvedeny, vznikly z obsahové analýzy rozhovorů s odbornými zaměstnanci a z vytvořených kódů během

první fáze otevřeného kódování. V každé kategorii budou uvedeny vybrané výroky z rozhovorů v přímé citaci.

Financování

Do této kategorie spadají kódy, které souvisejí s financováním určitých oblastí penitenciární péče a postpenitenciární péče. Z výroků bylo zřejmé, že způsob jakým jsou financovány neziskové organizace se specializací na postpenitenciární péči a určité resocializační programy ať už ve věznicích či v postpenitenciární péči velice ovlivňují resocializační proces a jeho úspěšnost: „*Dobré programy a funkční programy končí, dojdou peníze a nikoho nezajímá, že to bylo efektivní*“, „*finance z fondů způsobují komplikace, až se změní financování resocializačních programů, zvýší se i efektivita*“. Do této kategorie spadají i výroky ohledně personálních problémů, se kterými se potýkají obě oblasti jak penitenciární, tak postpenitenciární, což znemožňuje individuální přístup k případům: „*pomohlo by, kdyby tam měli více lidí, aby se mohli těm projektům a programům věnovat, ale chybí jim finance, lidi, prostory*“, „*nemáme dostatečnou kapacitu míst, aby docházelo k oddělení recidivistů a prvovězněných, peníze se do této oblasti nehrnou a nové prostory nechtějí otevírat*“.

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že způsob financování resocializačních programů spolu s financováním institucí zaměřených na oblast peni. a post. péče je palčivým problémem. Nejedná se jenom o podfinancování tohoto sektoru, ale celkem významným aspektem je efektivita financování. Tento problém komplikuje zvyšování efektivity resocializace a procesu jako takového.

Resocializační programy

Do této kategorie jsou zařazeny kódy, které souvisí s resocializačními programy. Spadají sem návrhy na změnu programů, pozitiva, negativa. V rozhovorech se opakovaly nejčastěji výroky týkající se nekomplexnosti a rozstříštěnosti programů v postpenitenciární péči spolu s nedostatečným propojením s penitenciární složkou, což ovlivňuje úspěšnost programů: „*pro komplexní působení neziskových organizací je třeba se spojit a pokrýt každý kraj, aby docházelo k plošnému pokrytí žádoucích programů*“, „*je chyba že aktivity postpéče nedosahují do všech lokalit, tím myslím poskytování stejných služeb napříč celou republikou*“. Z pohledu penitenciárních odborníků se opakovaly výroky týkající se intenzity resocializačního působení skrze program zacházení na prvovězněné a recidivisty, na tuto

skutečnost poukazovali i odborníci z postpenitenciární péče. V obou oblastech bylo zajímavé to, že se odborníci shodli na tom, že kvantita resocializačních programů převažuje nad kvalitou: „je pravda, že k těm co jsou tu poprvé se chováme jinak, než k recidivistům, bohužel polevuje intenzita a nemám funkční nástroje pro práci s recidivisty a tím pádem se snažíme u případu, který má větší šanci resocializaci“, „působení na recidivisty a prvovězněné se liší intenzitou“, „u těch co se opakovaně vrací do věznic je nutné zamyslet se nad tím, zda není něco špatně v rámci nápravného působení“.

Informační systém

Do tohoto konceptu byly zařazovány kódy, které souvisely se sdílením dobré praxe, zkušenostmi a aktuálními informacemi ohledně odsouzeného a nabízených programů postpenitenciární péče spolu s jejich hodnocením: „chybí zpětná vazba, není možné měřit úspěch resocializačního působení“, „my kolikrát ani nevíme, že nám přesunuli klienta do jiné věznice a tím nám komplikují práci s klientem“, „působit se musí tak, aby se neopakovaly již programy, kterými dotyčný prošel, je potřeba nějaká databáze“, „chybí informační propojenost“, „bylo by vhodné pro nás abychom mohli bez předsudků spolupracovat s neziskovkami, aby byl nějaký centrální systém jejich programů a hodnocení kvality“.

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že silným aspektem, který ovlivňuje další okolnosti je absence určitého informačně-koordinační složky. Z výroků participantů vyplývá, že zavedení společného informačního systému jak pro post. a peni. složku by byl krokem vpřed.

Výše jsme uvedli tři koncepty, které bylo nutno zdůraznit z důvodu nejvíce obsažených kódů a jejich silné vazby na ostatní koncepty, které jsou také důležité, a proto je níže budu popisovat společně. Další koncepty, které pohltily obsáhlý počet kódů jsou následující: *legislativní zakotvení, předsudky, podpora dobré praxe, sdílení zkušeností, teorie vs. praxe úspěšné resocializace, personální složení, nesmyslná kritéria, aklimatizace na svobodě.*

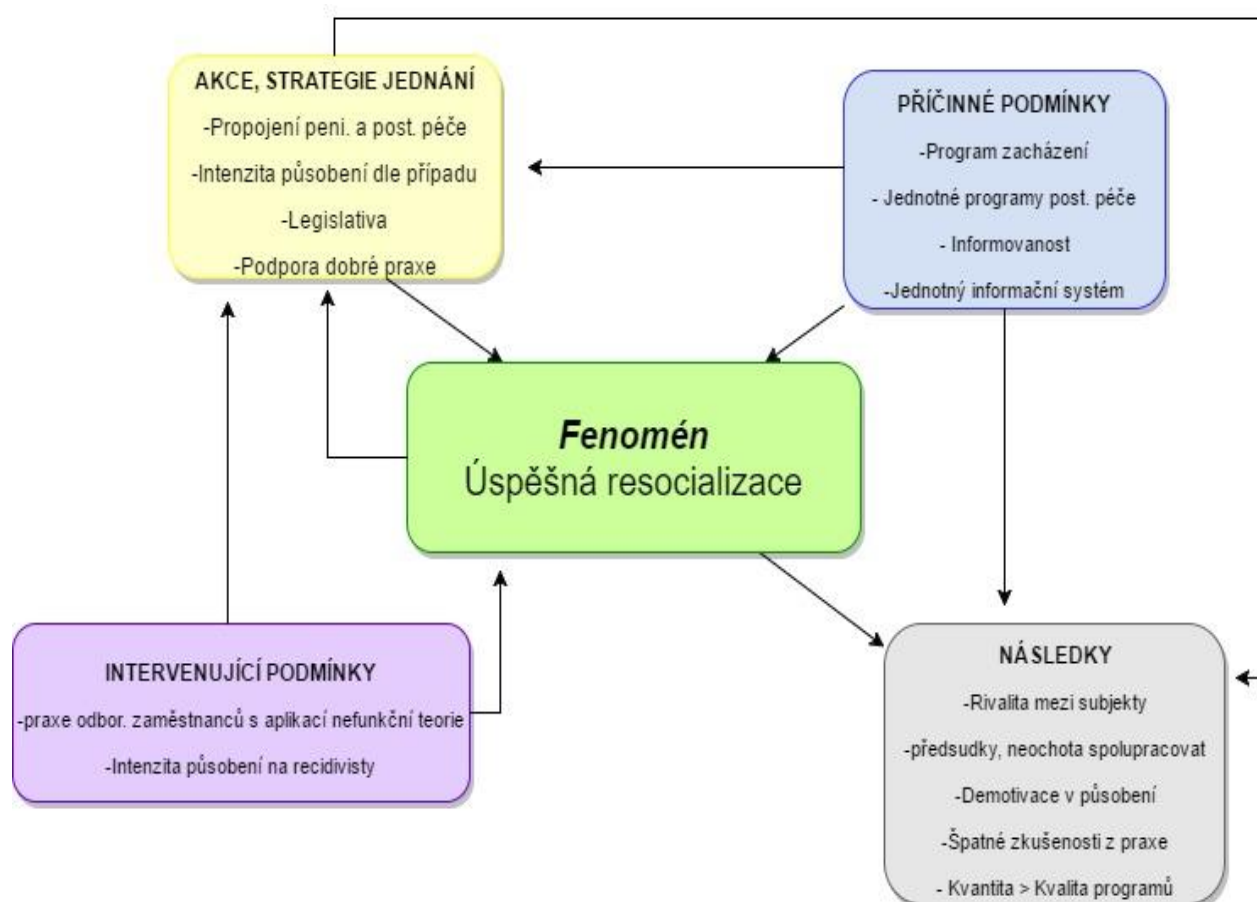
Do legislativního zakotvení spadaly výroky ohledně nedokonalostí nastavených pravidel, jak se mají vytvářet programy, kdo je má vést a co mají obsahovat. Tento nedostatek byl především konstatován v postpenitenciární péči. Většina participantů by se přiklápěla i ukládáním povinných resocializačních programů nejen u parolových případů. Legislativní zakotvení se týkalo i spolupráce všichni participantů jsou si vědomi, že spolupráce je důležitá a měla by fungovat, ale z výroků vyplynulo, že nejsou jasně stanovená pravidla obsahu a kdo ji má navazovat. Plynule tak přecházíme ke kategorii spolupráce, do této

kategorie se zařazovaly výroky spojené s resocializačním působením a jeho efektivitou na základě propojení penitenciární a postpenitenciární složky. Dále výše máme uvedenou kategorii zaměřující se na oblast sdílení zkušeností. Většina participantů postrádá určitou osvětovou činnost a konání určitých konferencí, kde by docházelo k předávání si praktických rad a zkušeností. Tento zmiňovaný aspekt ve výrocih se pojil s konceptem podpora dobré praxe. Participantí poukazovali na uzavřenosti a soutěživosti mezi jednotlivými složkami peni. a post. péče. Je tím myšlena skutečnost, že místo poskytnutí určitého vzoru dobré praxe co funguje a co je naopak kontraproduktivní, si to jednotlivé organizace, instituce nechávají pro sebe a poskytnou maximálně jen část vzoru dobré praxe vytrženou z kontextu. Pak zde máme koncept Teorie vs. Praxe úspěšné resocializace. Většina oslovených participantů se shoduje ve svých výrocih na tom, že 100% resocializace neexistuje. Další pohledy co je u koho a pro koho úspěšná resocializace se dosti tříští a vznikají tak ostré ataky mezi jednotlivými složkami ohledně toho, co je dobře odvedená a efektivní práce s klientem/odsouzeným a co už ne. Dále nám vykrytalizoval koncept při skládání kódů pod jednu kategorii a to koncept Předsudky. Velice často se opakovaly výroky spojené s neochotou pomáhat neziskovým organizacím při zjednodušení vstupu do věznic z důvodů špatné zkušenosti. Tyto zkušenosti poté vrhají špatné světlo i na takové organizace, které vedou své programy efektivně a jsou svědomité a slušné při jednání s věznicemi. Tento problém byl i zmiňován ze strany neziskových organizací, že chápou věznicce ohledně toho, když jsou opatrné na to, koho si vpouští za odsouzeným, když mají zkušenosti s pochybnými neziskovými organizacemi a jejich působením na odsouzeného. Dalším konceptem jsou zde uvedena nesmyslná kritéria. Do tohoto konceptu byly zařazovány výroky, které se týkaly resocializačních programů, které mají omezenou kapacitu míst. Z výroků bylo zřejmé to, že obě složky postrádají plošnost programů pro všechny, aniž by byla stanovená nesmyslná kritéria, která znemožňují zařadit odsouzeného/klienta do tohoto programu. Poté dochází k míjení potřebnosti a efektivity v poskytování programů. S touto oblastí trochu souvisí i koncept aklimatizace na svobodě. Většina participantů poukazovala svými výroky na to, že není dostatečně ošetřen výstup a první kroky na svobodě pro ty, jež nemají sociální a rodinné zázemí. Posledním konceptem, který pojal významnou část vytvořených kódů je kategorie Personální složení. Participantí by uvítali, aby se posilovaly řady odborných a kvalitních zaměstnanců. Je to velice důležitý aspekt pro to, aby se opravdu přistupovala k objektu, na který se má působit, individuálně. Spadají sem výroky o podpoře dalšího vzdělávání odborných zaměstnanců.

Konstrukce teorie

Tato oblast diplomové práce se bude zaměřovat na popis druhého kroku v kódování a to axiálního. Axiální kódování mělo dopomoci k vynoření vztahů mezi jednotlivými výše uvedenými kategoriemi. Šlo tedy o to, aby se z konkrétních kategorií vytvořily obecné kategorie a popsaly se vztahy mezi nimi. Grafické znázornění můžeme vidět níže viz. obr. č. 3.

Obr. č. 3: Schéma vztahů mezi kategoriemi

Na výše uvedeném schématu lze pozorovat, jak vnímají tuto problematiku odborníci, kteří pracují s pachateli TČ v přímé péči. Úspěšnou resocializaci ovlivňuje mnoho faktorů, které více či méně zasahují do problematiky resocializace. Jedná se tedy o praktický pohled a představení toho, co je z pohledu odborníků zásadní při resocializaci osob ve a po VTOS. Na schématu je zaznamenáno, co funguje a kde se naopak mívá, či vylučuje teorie s praxí. Jednotlivé obecné kategorie si rozpracujeme do souvislostí níže.

Fenomén

Celá diplomová práce se zaměřuje na resocializaci z pohledu odborníků penitencární a postpenitenciární péče. Jako hlavní fenomén a téma výzkumu je obecně vzato oblast resocializace a co ji ovlivňuje. Z výše uvedeného schématu je zřejmé, že jsme se dopracovali k návaznosti na několik obecných témat, které s tímto fenoménem úzce souvisí a souvisí s jeho úspěšností či neúspěšností. Je patrné, že navzájem jsou ve vztahu a ovlivňuje se fenomén a oblast akce, strategie jednání.

Odborníci se shodovali na tom, že jestliže se má zvýšit úspěšná resocializace je více než nutné podporovat propojení penitenciární a postpenitenciární složky. Ale i přes teoretický základ v koncepci vězeňství 2025 nemají přehled o tom, kam až by propojenost měla sahát a kdo určuje v propojenosti podmínky. Protože ani jedna složka nechce, aby docházelo k povyšování se mezi sebou. Zvýšení úspěšné resocializace by prospěla i změna přístupu k odsouzenému. Teorie a praxe individuálního přístupu a intenzivního působení si odporuje. Participanti jak z penitenciární, tak z postpenitenciární oblasti se shodli na tom, že ve VTOS dochází ke snižování intenzivního působení u opakovaně odsouzených (recidivistů). Odborní zaměstnanci nekládají do nich naději a výkon trestu je pro tyto osoby čistě retributivní proces, tedy izolace bez nápravy. Jeden z nedostatků a problémů podpory resocializačního procesu vidí odborní zaměstnanci i v legislativě. Legislativa není jenom o zakotvení programu zacházení. Spadají sem návrhy jako povinné resocializační programy pro všechny propuštěné a ne jenom pro jedince s podmíněným propuštěním. Spadá sem problematika aktivit postpenitenciární péče, jejich roztržitost a nekomplexnost. Jde také především o způsob dotování a vytváření resocializačních programů, kdy se mívá kvalita a do popředí jde kvantita. V tomto ohledu by participanti z postpenitenciární složky uvítali legislativní dodatek, který by nastavoval hranice a kontroloval kvalitu. Dalším faktorem, který je hodně zmiňovaný ze strany participantů je podpora dobré praxe. Vidí veliký nedostatek ve způsobu aplikace resocializačních programů.

Akce, strategie jednání

Tuto oblast budeme popisovat ve vztahu k následkům, jelikož ve vztahu k fenoménu jsme souvislosti popsali již výše. V souvislosti oblasti propojení post. a peni. péče se participanti odkazovali i na to, že nekoordinované propojení může způsobit spíše neúspěšnost v resocializačním procesu na základě špatného působení ze strany odborných zaměstnanců. Praktický náhled na propojení je teoreticky popsán jenom v koncepci vězeňství 2025 a postpenitenciárním odborníkům se to jeví dosti neobjektivní. Cítí určitou nadřazenost ze strany věznic a jejich odborných zaměstnanců. Někteří z participantů mluvili i o přítomnosti rivality mezi subjekty. Penitenciární složka reagovala na propojenost s určitou opatrností i z toho důvodu, že měli špatnou zkušenost s vypouštěním post. subjektů do věznice, konkrétně s jejich chováním. Post. složka si kladla určité podmínky, což ve věznicích, které se musí řídit svými řády a vyhláškami nelze tolerovat a vyhovět takovým podmínkám. Tyto zkušenosti vedou následně k vytváření předsudků vůči programům a působení postpenitenciární složky, což nepodporuje a komplikuje propojení. Dalším následkem určitého jednání je absence legislativního ošetření aktivit postpenitenciární péče. S tím souvisí způsob financování a vytváří se tak kvanta neziskových organizací, jež čerpají dotace z Evropských či jiných fondů a neodvádí svou práci kvalitně. Obě složky jak post., tak peni. by přivítaly nezávislý dohled nad kvalitou poskytovaných služeb. Participanti si stěžovali na to, že kvalitní neziskové organizace se svými programy jsou poté stigmatizovány na základě těch pochybných. Participanti se velice často v rozhovoru poukazovali i na to že jsou demotivováni. Následkem demotivace jsou špatně nastavené a ošetřené resocializační programy. Tyto programy jsou pro odborníky ve věznicích nástrojem resocializace a jestliže jim je odebrán nástroj, který funguje vede to k poklesu efektivity v resocializačním působení. Na tuto skutečnost se odkazovali i participanti z post. oblasti, kdy efektivní programy jsou ukončovány z důvodu ukončení dotace.

Příčinné podmínky

Příčinné podmínky dle schématu viz. výše budeme popisovat ve vztahu k fenoménu, akcím a následkům. V případě vztahu příčinných podmínek a fenoménu úspěšné resocializace dochází k rozporům co zahrnout do programu zacházení, aby resocializace v rámci penitenciární péče byla efektivní. Participanti z penitenciární oblasti poukazovali na nedokonalosti ohledně programu zacházení a jejich aktivit mimo specializovaná oddělení a výstupní oddělení. Na těchto odděleních se na odsouzeného působí intenzivněji a lze zde působit i více individuálně z důvodu omezené kapacity odsouzených na oddělení. Program zacházení odborní zaměstnanci obecně přijímají jako vhodný nástroj, ale zjevně neefektivně používaný a využívaný. Jedním z problémů je také náplň programu zacházení. Aktivity v něm obsažené jsou vnímány ze strany odborných zaměstnanců, kteří s tímto nástrojem pracují, jako neefektivní. Aktivity vhodné se ruší a nahrazují je programy či aktivitami, které nevedou ke zvyšování resocializačního procesu. V rozhovorech docházelo ke konsensu ve výrocích, jež poukazovaly na nutnost zvýšení kvality aktivit a snížení kvantity. Další příčinnou podmínkou úspěšné resocializace je způsob poskytování a trh resocializačních programů a aktivit postpenitenciární péče. Dochází zde ke stejnému problému. Je zde převýšení kvantity nad kvalitně odvedenou prací a kvalitně zprostředkovanými službami ze strany postpenitenciární péče. Tyto skutečnosti mají negativní dopad na resocializaci a mohou vést k demotivaci jedince k případnému navázání spolupráce s jinými neziskovými organizacemi, které svou práci vykonávají zodpovědně, a jde jim hlavně o klienta. Na tuto skutečnost v rozhovorech poukazovali jak odborníci z postpenitenciární péče, tak odborníci z penitenciární péče v rámci spolupráce s různými neziskovými organizacemi, které zprostředkovávají resocializační programy. Jednalo se jim o negativní zkušenost s aktivitami postpenitenciární péče, které má následně i negativní dopad na působení odborných zaměstnanců ve věznicích na odsouzené. Aktivity určitých složek post. péče, které dle názoru odborníků peni. péče, mají být doplňkem penitenciárního resocializačního působení, ničí vytvořenou motivaci a sebevědomí odsouzeného. Tato skutečnost následně vede k uzavření jedince ve VTOS a neochotu spolupracovat na základě špatné zkušenosti s postpenitenciární složkou.

Příčinné podmínky ovlivňují i následně strategii jednání a vedou k určitým následkům. Dle schématu lze uvést, že je zde určitá snaha v propojování penitenciární a postpenitenciární praxe a jejich programů. Ale stále dochází k určitým úskalím při vytváření uceleného pohledu a modelů resocializačního působení. Participanti postrádají jednotný a ucelený systém v poskytování důležitých informací o svých činnostech a klientech případně odsouzených. Pro

penitenciární složku je velice zatěžující zprostředkování osobní spolupráce v podmínkách vězeňského prostředí s postpenitenciární složkou. Obě strany poukazují na možnost zlepšení a odlehčení této situace prostřednictvím centrálního informačního systému, ve kterém by byly veškeré aktuální informace o odsouzených, klientech a aktivitách postpenitenciární péče a aktivitách penitenciární péče. O aktivitách bylo pojednááno ve smyslu zachování efektivního působení a neopakování již jednou zprostředkovaných služeb pro klienta/odsouzeného. Ke zvyšování a zkvalitňování resocializačního procesu by dle participantů mohla vést lepší právní úprava. Legislativní oblast byla zmiňována jak v souvislostech v rámci propojenosti peni. a post. péče, tak v souvislostech resocializačních programů a aktivit postpenitenciární péče. Není ovšem nikomu zcela jasné, kdo by měl v propojenosti začít, kam až propojenost může sahat a kdo na ni bude dohlížet a zodpovídat.

Intervenující podmínky

Intervenující podmínky budeme popisovat ve vztahu k úspěšné resocializaci a akcím, strategiím jednání. Z výzkumu bylo patrné, že úspěšná resocializace se odvíjí i od praxe odborných zaměstnanců. Zde se konkrétně jedná o praxi s aplikací nefunkční teorie. Participantů jsou si vědomi určitých metodik, dle kterých mají na odsouzeného/propuštěného působit, ale někdy se teorie neslučuje s praxí. Poukazují na nedostatečnou sdílení svých zkušeností. Veškeré programy by se jednodušeji aplikovaly, kdyby nedocházelo k vytváření těchto programů skrze teoretiky, kteří nikdy neměli možnost do praxe penitenciární a postpenitenciární péče nahlédnout. Dalším intervenujícím faktorem vůči úspěšné resocializaci je intenzita působení na recidivisty. Bohužel z důvodu nedostatečného personálního obsazení, se s recidivisty nepracuje efektivně a intenzivně. Někteří odborní zaměstnanci dospívali i k takovým názorům, že energii budou plýtvat spíše na prvovězňené, u kterých je šance na resocializaci větší. Docházelo tedy již k určitým předsudkům, že určitý okruh recidivistů nelze dle stávajících podmínek resocializovat.

Na základě ovlivňování intervenujících podmínek oblast akce, strategie jednání je zřejmé, že podmínky jsou důsledkem změny a akce, strategie jednání již následkem. Na základě sdílení zkušeností a praktických poznatků mezi penitenciární a postpenitenciární složkou může docházet ke zkvalitňování resocializačního působení. Zvyšování intenzivního a individuálního působení na recidivisty by mohl dle participantů zlepšit resocializační přístup. Aby se předcházelo určitým nedorozuměním, tak by odborní zaměstnanci přivítali i lepší legislativní zakotvení penitenciárního a postpenitenciárního působení.

5.5 Shrnutí výsledků analýzy

V této kapitole shrneme výsledky a zodpovíme si zde výzkumné otázky. Půjde především o shrnutí nejzásadnějších zjištění. Vykrytalizované skutečnosti nám dopomohou k naplnění cíle diplomové práce, což je návrh na změnu programu zacházení a aktivit postpenitenciární péče.

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že resocializace je složitý systém, ve kterém hrají zásadní roli nástroje resocializace (program zacházení, resocializační programy postpenitenciární péče a projekty na podporu resocializace), ale i samotní odborní zaměstnanci, jež s těmito nástroji pracují a aplikují je na cílený objekt. Můžeme zde poukázat na přirovnání, že když dva dělají totéž, není to totéž. Jinými slovy není zde zajištěn konsensus výsledku. Nejvýznamnější je zde informační systém respektive jeho absence, jež vede ke komplikacím v resocializačním působení. Dále došlo ke zjištěním, že ke zvýšení efektivního působení penitenciární péče by vedla eliminace širokého repertoáru aktivit v programu zacházení a podpora kvalitních programů a projektů v rámci programu zacházení. Ke stejnému závěru se dospělo i v oblasti postpenitenciární péče, kdy kvantita převyšuje kvalitu. Příčina této skutečnosti je především problematika a princip financování, jež vede ke vzniku nekvalitních neziskových organizací s nekvalitními programy. Tento zjištěný stav pak odrazuje penitenciární složku od navazování spolupráce s postpenitenciární složkou, a to na základě špatné zkušenosti s neprověřenými a neprofesionálními organizacemi postpenitencární péče. Část problémů by mohl vyřešit již zmíněný informační systém, který by obsahoval i určitou garanci kvality neziskových organizací a jejich programů. Subjekty postpenitenciární péče by uvítaly určitou ucelenost a komplexnost v poskytování služeb, což by napomohlo i ke redukci vzniku nekvalitních neziskových organizací, kterým nejde o kvalitní a smysluplnou péči o klienta, ale dělají si z toho prvořadě byznys.

Z vykrytalizovaných skutečností lze konstatovat, že program zacházení jako nástroj penitenciární péče může být do jisté míry efektivní, ale pouze v případech, kdy dochází k podporování kvalitních a praktických oblastí aktivit. Program zacházení má velmi široký potenciál, ale není využíván ve všech odděleních. Tento potenciál se vztahuje pouze na výstupní oddělení a specializované, v čemž odborní zaměstnanci shledávají nedostatek v rámci efektivního resocializačního působení. V rámci aktivit postpenitenciární péče bylo shledáno, že participanti negativně hodnotí způsob financování a nekomplexnost

poskytovaných služeb. Způsob financování má za následek i určitou rivalitu mezi subjekty postpenitenciární péče. Při vytváření souvislostí a hledání propojeností v tématech se objevila pozitiva i negativa postpenitenciární péče. Odborníci se i přes výše uvedené skutečnosti shodují, že postpenitenciární složka je významným doplňkem penitenciární péče, bez kterého by se zvyšování úspěšné resocializace neobešlo. Obecně se odborní zaměstnanci z penitenciární sféry shodli, že postpenitenciární péče má širší repertoár projektů a programů a je v jejích silách pružněji reagovat a působit na cílovou skupinu, což jsou v našem případě propuštění, či odsouzení. Obě složky se shodují, že působení na svobodě přináší určité výhody a možnosti. Mezi hlavní patří přímý styk s realitou tzv. podnětné prostředí a vnějšími činiteli, které prakticky ovlivňují klienta. Ve VTOS je mnoho procesů rigidních, jsou nastavené a předvídatelné. Není zde možnost ke zvýšení a podpoře samostatnosti odsouzených. Jsou zde i určité negativní aspekty. Jako nejvýznamnější negativum obě složky vidí ve způsobu financování. Způsob financování zapříčiňuje vznik nekvalitních, pochybných neziskových organizací, které kazí dobrou pověst ostatním subjektům. Negativně je i vnímána rivalita mezi neziskovými organizacemi a boje o klienty. Jedná se o to, že čím více klientů evidováno a zainteresováno, tím lépe se získávají zdroje z fondů Evropské unie a jiných dotačních fondů podporující tuto oblast. Problém poté spočívá v tom, že už nikdo odborně a objektivně nekontroluje, zda nezisková organizace své činnosti vede řádně a kvalitně. Negativní zkušenost penitenciární složky s postpenitenciární pak zapříčiňuje neochotu k propojení a k spolupráci. Tím plynule můžeme zodpovědět na výzkumnou otázku č. 3. Kdy propojení z výše uvedených dat je vnímáno jako žádoucí, ale není zde garance kvality. Je evidentní, že složka penitenciární péče je opatrná při navazování nových vazeb s neziskovými organizacemi a jejich resocializačními programy, které mají pomáhat a působit na určitou oblast u odsouzeného. Chybí zde určitá informační propojenost, kde by docházelo i k přehledu garantovaných, kvalitních neziskových organizací, jež by podporovali cílené a efektivní resocializační působení. V rámci analýzy dat a následného vytvořených souvislostí je evidentní, že jak oblasti penitenciární, tak oblast postpenitenciární by navrhovali personální podporu, centrální informační systém, který by vedl ke zvýšení efektivní spolupráce a následně i k cílenému a efektivnímu působení v rámci resocializačního procesu na jedince. Další doporučení v rámci určitých opatření ze strany penitenciární péče je návrh na redukci aktivit programu zacházení, které nejsou z hlediska praxe efektivní a implementovat program zacházení s úspěšnými aktivitami i ne běžné oddělení výkonu trestu odnětí svobody. Pro zlepšení individuálního působení doporučují odborní zaměstnanci i navýšení stavů odborného personálu.

6. Diskuze

Průběh výzkumu byl velice variabilní, na začátku byl stanoven okruh participantů, kteří by měli být zahrnuti ve výzkumném vzorku, aby se co nejvíce podpořila validita výzkumu. Bylo velice zajímavé, že se v spolupráci na tomto tématu lépe angažovala penitenciarňní složka, nežli postpenitenciarňní. Jak již bylo zmíněno v popisu sběru dat, bylo nutno obeslat mnoho osob, aby se docílilo alespoň jednoho zástupce z odborné oblasti pro multidisciplinární a komplexní vzorek. Nejkomplikovanější navázání spolupráce jsem viděla při oslovení sociálních kurátorů a probačních úředníků. V průběhu sběru dat a seznamováním se s odbornými pozicemi participantů se objevil důvod, proč zrovna tento okruh osob bylo těžké do vzorku zainteresovat. Sociální kurátor pro dospělé je velice vytížený administrativními i terénními úkony. Tento důvod způsobil komplikace při uskutečnění rozhovoru. Dostáváme se tím tak k výsledku, který vykrytalizoval v průběhu analýzy dat a to je poddimenzovanost pracovníků v této oblasti, kteří mají vysoký převis klientů. Tato skutečnost může vést tedy i ke snižování účinného působení takového odborného zaměstnance na klienta, jelikož není možné z jeho vnitřních zdrojů přistupovat individuálně ke každému případu se stejnou energií a elánem. Tento stejný důvod maximálního vytížení přisuzuji k neúspěchu při oslovování probačních pracovníků. Mám možnost zhodnotit interní scénu a náplň probačního pracovníka z praktického hlediska a pro tyto úředníky je jakákoli práce navíc velkou komplikací z důvodu časové tísně. Jejich náplň práce se skládá z terénní sociální práce a administrativy. Penitenciarňní složka i postpenitenciarňní složka nezávislé na sobě hodnotí administrativní úkony jako velkou přítěž. Administrativa je velice časově náročná a individuální působení, či kontakt s klientem je tím značně ovlivněn. Na základě rozboru expertních rozhovorů se domnívám, že praktická práce s klientem by měla převyšovat nad administrativou a nikoli naopak. Zahlcování odborných zaměstnanců tímto způsobem je důsledek byrokracie. Není pak překvapením, že kýžený a protěžovaný individuální přístup jaksi pokulhává, když na to zkrátka nezbývá čas.

Když se zaměříme přímo na zjištěné výsledky je velice zajímavé to, v čem bez ohledu na profesi a oblast působení shledávají odborníci největší problém. Ten problém byl definován jako absence informovanosti. Informovanost je široký pojem, do kterého spadají konkrétní oblasti. Jedna z oblastí je informovanost o klientech. Jedná se o stav, kdy jedna ze složek postpenitenciarňní péče naváže spolupráci s klientem, tak je velice důležité vybudovat důvěru mezi klientem a odborným pracovníkem. Tento okruh osob má velký problém

s navazováním důvěrných vztahů a sebevědomím. Jestliže dojde k selhání spolupráce, může dojít k demotivaci klienta/odsouzeného v budoucnu navazovat jakékoli jiné vazby s pomáhajícími organizacemi. Tato skutečnost může mít za následek selhání resocializace. Překvapením tedy bylo zjištění, že penitenciární oblast nerespektuje tento fakt a při eskortaci odsouzeného do jiné věznice neinformuje o této skutečnosti napojené neziskové organizace na tohoto vězněného jedince. Nebylo výjimkou skutečnost, že o takto zásadní změně se dozvěděli až od odsouzeného, který jim to sdělil z vlastní iniciativy formou poštovního psaní. Na nedostačující penitenciární informační složku z tohoto pohledu si stěžovala většina zástupců z postpenitenciární péče. Další konkrétní oblast, která spadá do informovanosti, je absence centrálního informačního systému, do kterého by mohli nahlížet všichni, jež se odborně zaměřují a pracují v oblasti peni. a post. péče. V tomto systému by měli být uvedeny veškeré údaje o klientovi jako například: absolvované resocializační programy, anamnéza (osobní, rodinná, sociální), informace o neziskových organizacích poskytující postpenitenciární péči spolu s jejich hodnocením co se týká kvality poskytovaných služeb a resocializačních programů, základní údaje o odsouzeném (trestná činnost, typ věznice, lokace věznice). Domnívám se, že kdyby se vytvořil určitý systém, který by byl takto koncipován, vedlo by to ke zlepšení spolupráce a eliminaci nedorozumění mezi post. a peni. složkou a jejími odbornými zaměstnanci.

V rámci zvyšování efektivity resocializačního působení se participanti shodli s názorem důležitosti spolupráce obou složek. Tato spolupráce vychází i z dokumentu „*Koncept vězeňství do roku 2025*“. Všichni se shodují na vytvoření určitého spojení a propojení, ale nikdo nedokázal specifikovat, kdo by měl tu spolupráci začít. Dochází zde tedy ke střetu, který vede k vytváření určité nadřazenosti mezi subjekty peni. a post. péče, jelikož mají obě složky pocit, že jim ta druhá diktuje, jak by měly spolupracovat a co by měli poskytovat. Je evidentní, že tato oblast je dosti komplikovanou a velmi těžko uchopitelnou záležitostí. Obě složky jsou dva odlišné světy se stejným záměrem. Jedni specialisté působí na odsouzeného v izolaci a ti druzí na svobodě. A propojenost je tedy možná jen do určité míry. Otázkou všech zúčastněných je právě, kde je ta míra a správná hranice ke spolupráci. Z rozhovorů bylo zřejmé, že někdy ani není zájem a chuť s někým spolupracovat, protože je to opět práce navíc. Tento nezájem a nechuť byla spíše ze strany penitenciární péče. Vysvětlují si to i tím, co vyplynulo z výzkumu. Věznice mají kolikrát špatnou zkušenost s resocializačními programy a kvalitou neziskových organizací a mají vytvořené určité předsudky, kterých se těžko zbavují. Domnívám se, že v tomto případě by eliminoval tento postoj právě již zmíněný

informační systém, ve kterém by byly i mimo jiné uvedeny neziskové organizace s poskytovanými programy a jejich hodnocení v rámci kvality. Myslím si, že je velice důležité, aby docházelo k navazování spolupráce v rámci resocializačního působení, jenom s kvalitními subjekty. Důvodem je to, že práce s klientelou tohoto typu, což jsou osoby v a po výkonu trestu, je velice složitá. Je důležitá motivace takového jedince k řádnému životu a vzorem mu mají být právě lidé z oblasti peni. a post. péče, kteří mu dopomáhají k samostatnosti a řádnému životu. Jestliže dojde k selhání ze strany odborné péče, je tu vysoké riziko nevratné demotivace klienta/odsouzeného. Selhání, i byť malého článků ve složitém systému, může mít nedozírné následky. Vystává otázka co dělat pro to, aby nedocházelo ke vzniku nekvalitních a pochybných neziskových organizací, které se chtějí realizovat v této problematice. Participanti mi na tuto otázku dali odpověď, a to je způsob financování těchto subjektů a jejich programů. Je zajímavé, že i neziskové organizace s určitou letitou tradicí a kvalitou poukazovaly na to, že problém v rámci navazování vztahů s věznicemi není sama věznice, ale množství pochybných organizací, které kazí kvalitním organizacím jméno. Obecně všechny neziskové organizace čerpají dotace z fondů Evropské unie či norských fondů aj. Stačí představit projekt, záměr, strukturu a cíl neziskové organizace a finance jsou schválené, ale bohužel se hlídá jenom to, jak se s penězi nakládá a ne to, zda se odvádí kvalitní práce.

Určitý problém vidím i v aplikaci programů zacházení. Ze zjištěných skutečností vyplývá, že program zacházení je dobrý nástroj s vysokým resocializačním potencionálem, ale špatně aplikovaný. Program zacházení je pevná kostra s určitými oblastmi aktivit, přičemž konkrétní aktivity v něm jsou variabilní. Každá věznice může do aktivit zařadit něco jiného, záleží na tom, s kým mají vytvořené vazby a kdo by jim aktivity zajišťoval z odborného hlediska. V tom všem bych neviděla problém, ale problém vidím v tom, že se intenzivně pracuje s odsouzenými pouze jen na nějakých odděleních. Konkrétně na odděleních výstupních a specializovaných. Když jsem měla možnost porovnávat náplň programu zacházení v porovnání běžného oddělení s výstupním a specializovaným, bylo to opravdu chudé a nepodnětné. Při představě, že do běžného oddělení se dostává větší část odsouzených, je tristní, že hlavní nástroj pro resocializaci je zde značně ošizen a domnívám se, že není vůbec veden efektivně k nápravě odsouzeného. Dle mého názoru by měl být program zacházení nastaven pro všechny stejně s tím, že u závažných případů by docházelo ke specifickým úpravám a zařazení konkrétních aktivit, které by vedly k silnějšímu a intenzivnějšímu působení v rámci resocializačního procesu. Bohužel intenzivní působení nelze zaručit, když

věznice jsou přeplněné a odborných zaměstnanců je málo. Tito odborní zaměstnanci jsou strůjci programu zacházení a také hlavní aktéři, kteří na odsouzené působí. Čím více se štěpí vkládané úsilí a energie, tím bohužel klesá efektivita resocializačního působení.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo navrhnout změnu programu zacházení a aktivity postpenitenciární péče ve smyslu zjištěných údajů při sběru a analýze dat. Aby došlo k co nejobsáhlejšímu pohledu, tak jsme do výzkumného vzorku zařadili participanty, kteří se podílí na tvorbě programu zacházení v penitenciární oblasti a participanty z oblasti postpenitenciární. Tito participanti se podílí a vytváří aktivity postpenitenciární péče a jejich názory a zkušenosti dopomohly k vytvoření uceleného pohledu při navrhování změny aktivit postpenitenciární péče. Obě složky spolu souvisí a resocializační proces je ovlivňován jak programem zacházení, tak aktivitami po VTOS, do kterých jsou propuštěni zařazeni. Z toho důvodu se do výzkumu zajímaly obě složky.

Z výše zjištěných údajů lze shrnout následující. Program zacházení jako resocializační nástroj v penitenciárním prostředí postrádá efektivní aplikaci a obsáhlost do všech složek vězeňských oddělení. A proto navrhuji na základě zjištěných údajů, aby se program zacházení využíval bez odlišností na všechny odsouzené stejně a individuální přístup by byl zaměřen v případech, kdy se jedná o závažný případ, kde je nutné doplnit program zacházení speciálními aktivitami. Speciální aktivity by měly za cíl působit na sociálně patologické jevy a psychopatickou osobnost, kde by bylo zjevné po psychologickém a psychiatrickém diagnostikování, že jedinec potřebuje zvláštní péči.

Na základě vykrytalizovaných dat lze navrhnout i změnu aktivit postpenitenciární péče. V tomto případě dochází ke snižování efektivního působení na základě rivality mezi subjekty, přičemž je příčinnou způsob financování. Tento způsob financování podporuje vznik pochybných a podvodných neziskových organizací, které mají negativní dopad na subjekt, což je v našem případě odsouzený/propuštěný z VTOS. Financování ovlivňuje i resocializační programy. I přes pozitivní výsledky a efektivní působení programu, se po určité době programy ukončují, jelikož jsou financovány vždy na určité období. Namísto podpory dobré praxe, se otevírají nové běhy resocializačních programů, kde není pravidlem garance kvality. Na základě těchto skutečností bych navrhovala změnu financování těchto neziskových subjektů. Finančně by měly být podporovány dlouhodobě udržitelné projekty s již prokazatelnými a kvalitními výsledky. Toto by vedlo k zlepšení kvality a eliminaci nově vznikajících pochybných neziskových organizací s jejich neefektivními programy. V rámci aktivit postpenitenciární péče bych doporučovala sloučení neziskových organizací, které by zprostředkovávaly stejný repertoár aktivit ve všech krajích.

Literatura

Knižní zdroje

BESEDOVÁ, Magda. *Manuál dobrých praxí: Vytváření sítí dluhového poradenství*. 1. Praha: Úřad vlády ČR – Odbor pro sociální začleňování (Agentura), 2014. ISBN 978-80-7440-092-6.

BIEDERMANOVÁ, Eva a Michal PETRAS. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-115-8.

CULLEN, Franciss T. a Cheryl Lero JONSON. *The American Prison: Imagining a Different Future*. 1. United States in Amerika: SAGE, 2014. ISBN 978-1-4522-4136-4.

CURT T. GRIFFITHS, Curt T. Yvon Dandurand. *The social reintegration of offenders and crime prevention*. Ottawa, Ont: National Crime Prevention Centre, 2007. ISBN 978-066-2468-882.

ČEPELÁK, Jiří. *Penitenciární psychologie*. 1. díl. Praha: Vysoká škola SNB, správa SNV ČSR, 1982, 328 s.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava a Jana FIRSTOVÁ. *Postpenitenciární péče - aktuální otázky*. 1. Hodonín: Evropský ústav práva soudního inženýrství, 2016. 121 s. ISBN 978-80-906601-0-6.

ČERNÍKOVÁ, Vratislava. *Sociální ochrana: terciární prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-138-0.

DÜNKEL, Frieder, ed., GRZYWA-HOLTEN, Joanna, ed. a HORSFIELD, Philip, ed. *Restorative justice and mediation in penal matters: a stock-taking of legal*

issues, implementation strategies and outcomes in 36 European countries. Mönchengladbach: Forum Verlag Godesberg, 2015. 2 svazky (viii, viii, 1100 stran). Schriften zum Strafvollzug, Jugendstrafrecht und zur Kriminologie, Band 50/1,2. ISBN 978-3-942865-31-9.

GOJOVÁ, Alice. Příručka pro metodiky sociální prevence a sociální kurátory. Ostrava: [Ostravská univerzita], 2007. ISBN 978-80-7368-329-0.

HELUS, Zdeněk. Sociální psychologie pro pedagogy. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.

HOLÁ, Lenka. *Mediace a možnosti využití v praxi*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4109-3.

CHOCHOLÁČ, Aleš. *Zákon o církvích a náboženských společnostech: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7552-296-2.

IWANOWSKA, Aleksandra a RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH. *Przygotowanie skazanych do życia na wolności w trybie art. 164 k.k.w.* Warszawa: Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, 2013. ISBN 9788393836611.

KALVODOVÁ, Věra. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-706-3.

KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 80-7338-021-8.

KONOPCZYŃSKI, Marek. *Kryzys resocjalizacji czy(li) Sukces działań pozornych: refleksje wokół polskiej rzeczywistości resocjalizacyjnej*. Warszawa: Pedagogium Wyższa Szkoła Nauk Społecznych, 2013. ISBN 9788362902101.

LOWNKAMP, Christopher T., Edward J. Latessa, Paula Smith. 2006. Does Correctional Program Quality Really Matter: The Impact of Adhering to the Principles of Effective Intervention. *Criminology and Public Policy*. Vol. 5, p.581

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

MICELI, Victoria, "Analyzing the Effectiveness of Rehabilitation Programs" (2009). Senior Honors Projects. Paper 158.

MOJŽÍŠOVÁ, Adéla (ed.). *Kapitoly sociální práce v praxi*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zdravotně sociální fakulta, 2008. ISBN 978-80-7394-074-4.

MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální a postpenitenciární péče*. Brno: Institut mezioborových studií, 2004. 80 s.

NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1679-9.

OLECKÁ, Ivana a Kateřina IVANOVÁ. *Metodologie vědecko-výzkumné činnosti*. Olomouc: Moravská vysoká škola Olomouc, 2010. ISBN 978-80-87240-33-5.

OTMAROVÁ, Monika. *Analýza zadluženosti klientů ve výkonu trestu odnětí svobody*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2012. ISBN 978-80-904116-3-0.

PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA. *Andragogický slovník*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4748-4.

REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.

ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6382-2.

SOCHŮREK, Jan. Kapitoly z penologie. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007, 69 s. ISBN 978-807-3722-050.

STRÉMY, Tomáš, Lucia KURILOVSKÁ a Miroslava VRÁBLOVÁ. *Restorativna justícia*. Praha: Leges, 2015. Teoretik. ISBN 978-80-7502-075-8.

ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a Dagmar DOUBRAVOVÁ, ed. *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. 212 s. ISBN 978-80-7367-757-2.

ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

TICHÝ, Michal. *Práce se sociálně neadaptovanými klienty*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2007. 79 s. ISBN 978-80-7368-310-8.

VÁLKOVÁ, Helena, Vratislava ČERNÍKOVÁ a Jana FIRSTOVÁ. *Aktuální otázky vězeňství*. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2014. ISBN 978-80-7251-426-7.

Vyhláška 345/1999 Sb., kterou se vydává Řád o výkonu trestu odnětí svobody. In: . v Praze: Motejl, 2000, ročník 1999, č.345.

ZAPLETAL, Josef a kol. *Prevence kriminality*. 3., přeprac. vyd. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008. 108 s. ISBN 978-80-7251-270-6.

ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologický slovník*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2011. ISBN 978-80-7380-312-4.

Odborné časopisy

ANONYM, *České vězeňství: Co zmůžou programy zacházení*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1992-, **2011** (2). ISSN 1213-9297

ANONYM, *České vězeňství: Programy zacházení v českých věznicích a vazebních věznicích*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1992-, **2011**(2). ISSN 1213-9297

ANONYM, *České vězeňství: Věznice Jirice*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1992-, **2013**(1). ISSN 1213-9297.

IVANOVIČOVÁ, Michaela, *České vězeňství: Zastav se, zamysli se, změň se*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1992-. **2010** (2). ISSN 1213-9297

KELLNER, Tomáš, *České vězeňství: Konference: Křehká šance*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1992-, **2015** (4). ISSN 1213-9297

PETRAS, Michal. *České vězeňství: SARPO školí koordinátory: Práce v SARPO*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1992-, **2012**(1). ISSN 1213-9297.

PRZESŁAWSKI, Tomasz. Post-penitentiary assistance in Poland. Interdisciplinary approach in social problem solving. , 33. In PEŠATOVÁ, Ilona, Beata SZLUZ a Paweł WALAWENDER, ed. Interdisciplinary approach in social problem solving. Ústí nad Labem: Jan Evangelista Purkyně University in Ústí nad Labem, 2015. ISBN 978-80-7414-986-3.

ROZTOČILOVÁ, Dagmar, Andrea MATOUŠKOVÁ a Ondřej DUŠEK, *České vězeňství: Projekt Křehká šance*. Praha: Vězeňská služba České republiky, 1992-, **2014** (3). ISSN 1213-9297

Internetové zdroje

http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Konference/Konference_2012/Hnidkova_Socialni-prace.pdf

<http://www.helcom.cz/cs/co-delame/projektova-cinnost/deti-veznenych-rodicu/>

<http://www.zabranou.cz/>

<http://www.rubikoncentrum.cz/pracovni-agentura.php>

<http://www.vscr.cz/veznice-valdice-95/vykon-vezenstvi-366/vykon-trestu/program-zachazeni-4970>

<http://www.vscr.cz/generalni-reditelstvi-19/o-nas/sarpo/co-je-sarpo-1762/>

<http://dismas.cz/neziskovka-dismas/>

<http://www.vscr.cz/veznice-valdice-95/vykon-vezenstvi-366/vykon-trestu/program-zachazeni-4970>

<http://www.vscr.cz/veznice-kynsperk-nad-ohri78/informacni-servis-1590/aktualitky-straz-291/zastav-se-zamysli-se-zmen-se-13138>

<http://www.vscr.cz/veznice-ostrov-nad-ohri-88/informacni-servis-1610/aktuality-302/cesta-za-zmenou-zivota-program-zastav-se-zamysli-se-a-zmen-se-ve-veznici-ostrov>

https://www.pmscr.cz/images/clanky/letak_Parole.pdf

<https://www.pmscr.cz/krehka-sance-ii/>

<http://www.rozvojprogramu.cz/>

<http://www.rozvojprogramu.cz/o-projektu>

<http://www.rozvojprogramu.cz/projektova-rada>

<http://www.rozvojprogramu.cz/kognitivne-behavioralni-programy>

<http://www.rozvojprogramu.cz/aliance-proti-dluhum>

<http://www.rozvojprogramu.cz/reintegracni-program>

<http://www.csspraha.cz/24827-resocializacni-a-reintegracni-programy>

<http://www.nopenguins.com/danish-open-prison>

<https://www.kriminalvarden.se/swedish-prison-and-probationservice/rehabilitation/>

<http://www.politics.co.uk/reference/prison-rehabilitation>

<http://www.politics.co.uk/reference/prison-rehabilitation>

<https://www.prisonphone.co.uk/rehabilitation-in-uk-prisons-which-methods-are-working-and-which-are-not/>

KUBÍČKOVÁ, Pavla a Ivo KMĚTÍK. *Penologie*. Karviná, 2011. Dostupné také z: <http://www.sosoom-zlin.cz/media/skripta/penologie.pdf>

Jiné zdroje

Interní materiál VSČR – viz příloha č. 1, č. 2, č. 3

Seznam tabulek a obrázků

Tabulka 1 - Členění odsouzených dle nejvyššího dosaženého vzdělání (údaje k 31.12.2015)
(zdroj:http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/spr%C3%A1vn%C3%AD/statistiky/Statistic%C3%A9%20ro%C4%8Denky/Ro%C4%8Denka_2015.pdf)

Tabulka 2 - Výzkumný vzorek participantů z penitenciární oblasti

Tabulka 3 - Výzkumný vzorek participantů z postpenitenciární oblasti

Obrázek 1 - Schéma výzkumného procesu u metody zakotvené teorie (zdroj: ŘIHÁČEK, Tomáš, Ivo ČERMÁK a Roman HYTYCH. Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6382-2., str. 47)

Obrázek 2 - Schéma konceptů z obecných kategorií - výsledek otevřeného kódování

Obrázek 3 - Schéma vztahů mezi kategoriemi

Seznam příloh

Příloha 1 – Program zacházení specializované oddělení

Příloha 2 – Program zacházení výstupní oddělení

Příloha 3 – Program zacházení běžné oddělení

Příloha 4 – Okruh otázek polostrukturovaného rozhovoru

Příloha 5 – Ukázka praktického postup otevřeného kódování